

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2016 metai

2

LI

Vilnius 2017

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2016

2

Vilnius 2017

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2016

2

Vilnius 2017

UDK 947.45
Li 237

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ

Projekto finansavimo sutartis Nr. LIP-074/2016

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ

Adomo Mickevičiaus universitetas Poznaneje

Zigmantas KIAUPA

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)

Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS

Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Gintautas SLIESORIŪNAS (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Joachim TAUBER

Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2017

© Straipsnių autoriai, 2017

ALDONA PRAŠMANTAITĖ

VILNIAUS VYSKUPIJOS GANYTOJO SOSTO LINK: VYSKUPO ANDRIAUS BENEDIKTO KLONGEVIČIAUS BAŽNYTINĖS KARJEROS PAKOPOS

ANOTACIJA A. B. Klungevičiaus dvasinės tarnystės eiga rekonstruojama remiantis istoriografija ir pirminiais šaltiniais. Išskiriami pagrindiniai A. B. Klungevičiaus bažnytinės karjeros etapai, aptariama Rusijos imperijos valdžios pozicija katalikų Bažnyčios atžvilgiu. Nagrinėjami pasaulietinės valdžios sprendimai, turėję įtakos A. B. Klungevičiaus bažnytinei karjerai. Analizuojamos kokybiškai naujų procesų genezė katalikų Bažnyčios raidoje žyminės demokratėjimo apraiškos Vilniaus katedros kapituloje.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: Vilniaus vyskupija, Vilniaus katedros kapitula, Andrius Benediktas Klungevičius (*Andrzej Benedykt Kłogiewicz*), vyskupijos administratorius, vyskupas ordinaras.

XIX a. Vilniaus vyskupijoje dažnai ilgam likdavo neužimtas vyskupo sostas. Tyrėjai yra paskaičiavę, kad per 120 metų laikotarpį (1798–1918) vyskupai ordinarai ir apaštaliniai administratoriai vyskupiją valdė tik 52 metus – visą kitą laiką teisėtų ganytojų vyskupijoje nebuvo¹. Bolesławas Kumoras rašo, jog XIX a. Vilniaus vyskupiją valdė 19 katedros kapitulos vikarų ir administratorių². Vyskupų ordinarų ir administratorių personalijos yra identifikuotos, reikšmingesni jų gyvenimo ir dvasinės tarnystės faktai užfiksuoti enciklopediniuose leidiniuose. Vyskupijos ganytojų vaidmuo bendrais bruožais

¹ V. Merkys, Vilniaus vyskupijos valdytojai – Rusijos politikos įkaltai (1798–1918), *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 27, 2005, p. 94, 137; V. Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.*, Vilnius, 2006, p. 134, 139 ir kt.

² B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1722–1918)*, Kraków, 1980, s. 310.

aptartas buvusios Abiejų Tautų Respublikos žemių XIX a. tiek pasaulietinės istorijos, tiek Bažnyčios raidos tyrimams skirtuose įvairaus pobūdžio veikaluose. Tačiau monografinių jų veiklos tyrimų stinga – Vilniaus vyskupas Edvardas Ropas (*Edward von Ropp*) kol kas yra vienintelis vyskupiją Rusijos imperijos laikotarpiu valdęs ordinaras, sulaukęs didesnio tyrėjų dėmesio³. Išleista monografija, skirta jo gyvenimo bei dvasinės tarnystės analizei⁴. Vilniaus vyskupo Andriaus Benedikto Klongevičiaus (*Andrzej Benedykt Kłagiewicz*) veikla iki šiol nėra išsamiau tirta. Tiesa, vyskupo biogramos spausdintos jau XIX a. enciklopedijose, tad esmingesni jo gyvenimo ir pastoracinės tarnystės faktai yra žinomi.

Istoriografijos ir šaltinių apžvalga

A. B. Klongevičius yra minimas, aptariamasis jo įnašas ir vieta Bažnyčios istorijoje Vilniaus vyskupijos XIX a. istorijai skirtuose tyrinėjimuose. Vyskupijos katedros kapitulos prelatas Jonas Kurčevskis (*Janas Kurczewskis*), Vilniaus vyskupijos istorijos autorius, A. B. Klongevičiaus pastoracinę tarnystę apibūdino kaip atitinkančią Bažnyčios teisę ir dvasią. Pasak J. Kurčevskio, energinga ir dievobaiminga ranka ėmėsis valdyti vyskupiją, iš demoralizuotos per daugybę diecezinio vyskupo nebuvimo metų dvasininkijos išravėjęs daugybę piktžolių⁵. A. B. Klongevičiaus įnašą ugdant būsimąją dvasininkijos elitą – prie Vilniaus universiteto įsteigtos Vyriausiosios seminarijos ir universiteto studentus – remdamasis amžininkų vertinimais ir literatūra aptarė Józefas Bieliński⁶, pasitelkęs pirminius šaltinius analizavo Vyriausiosios seminarijos istoriją nagrinėjęs Wiktoras Worotyński⁷, aptarė žemaičių lituanistų studijas šioje seminarijoje nušvietusi Ieva Šenavičienė⁸. Gana informatyvios yra vyskupo biogramos XIX a. enciklopediniuose

³ R. Jurkowski, *Stronictwo konstytucyjno-katolickie na Litwie i Białorusi w 1906 r. (szkic do dziejów)*, *Acta Baltico-Slavica*, 1987, t. 18, s. 93–118; R. Jurkowski, *Edward Ropp jako biskup wileński (w 50 rocznicę śmierci)*, *Studia Teologiczne*, 1990, t. 8, s. 203–280; D. Staliūnas, *Vilniaus vyskupo E. Ropo veiklos pėdsakais (1903–1907)*, *Lietuvių Atgimimo studijos*, t. 7, Vilnius, 1994, p. 142–219; D. Staliūnas, „Truputį lenkas, truputį vokiecis, truputį lietuvis, o visų pirma katalikas...“, ten pat, t. 8, Vilnius, 1996, p. 291–299; A. Kozyrskas, „Czy masz ty serce Polaka?“ Polacy w życiu metropolity Edwarda Roppa, *Studia Polonijne*, t. 29, 2008, s. 195–209.

⁴ A. Kozyrskas, *Arcybiskup Edward Ropp. Życie i działalność (1851–1939)*, Lublin, 2004.

⁵ J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*, Wilno, 1912, s. 66–68.

⁶ J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579–1831)*, t. 3, Kraków, 1899–1900, s. 221–225.

⁷ W. Worotyński, *Seminarjum Główne w Wilnie. Powstanie i pierwszy okres dziejów (1803–1816)*, Wilno, 1935, s. 76, 114–117 etc.; W. Worotyński, *Seminarjum Główne w Wilnie. Drugi okres dziejów i zniesienie (1816–1833)*, Wilno, 1938, s. 152–156 etc.

⁸ I. Šenavičienė, *Žemaičių lituanistai Vilniaus Vyriausiojoje seminarijoje. Motiejus Valančius*, Vilnius, 1998.

leidiniuose. Viena pirmųjų, pasirašyta kriptonomais „K.L.“, paskelbta kunigo Michała Nowodworskiego redaguotoje ir iki šiol vertės nepraradusioje bažnytinėje enciklopedijoje⁹. Bene išsamiausia, su literatūros ir šaltinių sąrašu, A. B. Klungevičiaus biogramą parengė Janina Bieniarzówna¹⁰. A. B. Klungevičiaus pozicija 1830–1831 m. sukilimo atžvilgiu, jo tremties į Jaroslavlį ar Rusijos valdžios leidimo toliau eiti Vilniaus administratoriaus pareigas epizodai nėra išsamiau tirti. Tai konstatavusi J. Bieniarzówna atkreipė dėmesį, kad tuometis vyskupijos valdytojas dėl dalyvavimo sukilime pažemino porą vyskupijos kunigų, tačiau tuo pačiu metu nepabūgo raštu išreikšti savo pasipiktinimo įvykiais Ašmenoje, kur rusų kareiviai išniekino bažnyčias ir išžudė apie pusantro šimto taikių gyventojų. Vytautas Jogėla, gilinęs į 1833 m. įsteigtos Romos katalikų dvasinės akademijos istoriją vilnietiškuoju šios institucijos veiklos periodu, linkęs manyti, kad A. B. Klungevičiaus tremtis buvo žandarų akcijos, kuria buvo siekiama priversti vyskupą paklusti imperijos valdžiai, pradžia¹¹. Ta aplinkybė, kad A. B. Klungevičiaus nuostata sukilimo atžvilgiu nėra deramai išaiškinta, naujausioje katalikų enciklopedijoje išspausdintos A. B. Klungevičiaus biogramos autoriui Jarosławui Popławskui nesutrukdė teigti jį buvus sukilimo priešinininku¹². Tuo tarpu prieš keletą metų išleistos krikščionybės Lietuvoje istorijos autoriai, vertindami A. B. Klungevičiaus poziciją sukilimo metais, kur kas nuosaikesni – teigiama, kad vyskupijos administratorius „stengėsi nuraminti dvasininkiją, tačiau trintis tarp jo ir caro valdžios Vilniuje išliko per visą sukilimą“¹³. A. B. Klungevičiaus veiklą iki paskiriant vyskupijos administratoriumi, jo kaip administratoriaus tarnystės pagrindinius veiklos momentus, remdamasis lietuviška literatūra apžvelgė Viktoras Petkus¹⁴. Šio Vilniaus vyskupo biograma įtraukta į Lenkijos katalikų Bažnyčios hierarchų žinytus¹⁵. Apie dvasininkus 1831 m. sukilime XX a. trečiajame dešimtmetyje rašęs Augustinas Janulaitis kaip vieną pagrindinių A. B. Klungevičiaus ištrėmimo priežasčių nurodo jo asmeninį nesutarimą su generalgubernatoriumi¹⁶. Pasirinktą temą analizės aspektui pravartūs yra

⁹ X.K.L., Kłagiewicz Jędrzej Benedykt, *Encyklopedia kościelna wydana przez X. Michała Nowodworskiego*, t. 10, Warszawa, 1877, s. 478–479.

¹⁰ J. Bieniarzówna, Kłagiewicz Andrzej Benedykt, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1967, s. 40–42.

¹¹ V. Jogėla, *Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija 1833–1842 metais: organizacija ir veikla*, Vilnius, 1997, p. 34.

¹² J. Popławski, Kłagiewicz Andrzej Benedykt, *Encyklopedia katolicka*, t. IX, Lublin, 2002, k. 185.

¹³ *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, sud. V. Ališauskas, Vilnius, 2006, p. 331.

¹⁴ V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*, Vilnius, p. 575–592.

¹⁵ F. Stopniak, Kłagiewicz Andrzej Benedykt, *Słownik polskich teologów katolickich*, pod red. ks. H. E. Wyczawskiego, t. 2: h–l, Warszawa, 1982, s. 291–292; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999: słownik biograficzny*, wyd. drugie poprawione i uzupełnione, Warszawa, 2000, k. 205–206.

¹⁶ A. Janulaitis, *Kunigai ir 1831 m. revoliucija Lietuvoje. Istorijos tyrinėjimai*, Kaunas, 1923, p. 43.

buvusio A. B. Klungevičiaus auklėtinio Vyriausiojoje seminarijoje kunigo Tomo Dobševičiaus (*Tomasz Dobszewicz*) atsiminimai¹⁷.

Tyrimui svarbūs pirminiai šaltiniai pagal kilmę sąlyginai skirstytini į dvi pagrindines grupes. Pirmąją sudaro katalikų Bažnyčios aplinkos, antrąją – dėl pasaulietinių institucijų ar jas reprezentavusių asmenų veiklos susiformavę dokumentai. Tiek vienos, tiek kitos grupės dokumentacija yra nevienodo lygmens – nuo įvairių aukščiausių asmenų bei institucijų raštų iki privačios korespondencijos. Didžiausią dalį pasaulietinės kilmės šaltinių sudaro dokumentai, atsiradę kaip imperijos valdžios konfesinės politikos veiklos pasekmė. Laikotarpio specifika, pasireiškus intensyviu imperijos valdžios kišimusi į katalikų Bažnyčios valdymą, lėmė, kad A. B. Klungevičiaus, kaip ir kitų XIX a. katalikų dvasininkų, kilimą bažnytinės hierarchijos laiptais iki aukščiausių dvasinės tarnystės pareigybių reglamentavo ir Apaštalo Sosto aplinkos dokumentai (popiežiaus bulės), ir Rusijos imperatoriaus įsakai. Rašant šį straipsnį naudotasi popiežiaus bulių perrašais ir jų vertimais, išlikusiais tarp vyskupijos katedros kapitulos dokumentacijos. Vatikano slaptosios archyvo rinkiniuose saugomais kitokio pobūdžio dokumentais (Apaštalo Sosto korespondencija, popiežiaus brevės etc.), kur, manytina, galėtų būti pasirinktam temos aspektui reikalingų duomenų, nebuvo galimybės pasinaudoti, tad remtasi ankstesniais Apaštalo Sosto ir imperijos valdžios santykių nagrinėjimui skirtais tyrimais. Analizuojant Vilniaus katedros kapitulos narių įteisinimo procedūros pokyčius, vertingų duomenų teikia Kunigaikščių Čartoriskų bibliotekoje Krokuvoje (*Biblioteka Książąt Czartoryskich*, toliau – *BCz.*) saugoma Vilniaus universiteto rektoriaus Jono Sniadeckio (*Jan Śniadecki*) ir Vilniaus švietimo apygardos kuratoriaus Adomo Jurgio Čartoriskio korespondencija. Iš bažnytinės proveniencijos dokumentų, atsiradusių A. B. Klungevičiaus dvasinės tarnystės veiklos laikotarpiu, naudotasi vyskupijos katedros kapitulos protokolais, vyskupijos vizitacijų aktais, vyskupo kanceliarijos raštais.

Pasirinktam analizės aspektui itin informatyvūs yra imperijos valdžios įsteigtų aukščiausių institucijų, kurioms buvo pavestas katalikų Bažnyčios valdymas bei kontrolė, dokumentai. Svarbus šaltinis atskleidžiant Rusijos imperijos poziciją dėl vyskupų ir kapitulos narių skyrimo yra imperijos dokumentų sąvade publikuoti imperijos teisiniai aktai¹⁸. Chronologine tvarka publikuotų įstatymų rinkinio tomuose skelbti ir imperatoriaus įsakai, reglamentuojantys katalikų Bažnyčios veiklą imperijos teritorijoje.

Temai svarbios informacijos yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (toliau – LMAVB) Rankraščių skyriuje saugomuose šaltiniuose – katedros kapitulos posėdžių originaluose bei jų juodraščiuose. Šių protokolų santrauką, kuri apima ir

¹⁷T. Dobszewicz, *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, Kraków, 1883, s. 116–117 etc.

¹⁸ *Полное собрание законов Российской империи* (toliau – *ПЗ*). Prieiga per internetą: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php.

XIX a., pagal pasirinktus kriterijus yra paskelbęs J. Kurčevskis¹⁹. Pastarosios publikacijos, kurią tyrėjai iki šiol naudoja, vertė neabejotina, tačiau akivaizdu, kad anotacijos nėra tapačios autentiškam dokumentui. Tad nors šiame tyrime remiamasi J. Kurčevskio veikalu, prioritetas teiktas katedros posėdžių protokolų rankraščiams. Pasirinktos temos analizei svarbūs Rusijos valstybės istorijos archyve (toliau – RVIA) saugomi imperijos valdžios proveniencijos dokumentai. Vertingų duomenų yra Dmitrijaus Bludovo, vidaus reikalų ministro 1832–1837 m. laikotarpiu, nuo 1826 m. valstybės sekretoriaus ir Liaudies švietimo ministerijoje ėjusio ministro padėjėjo, kuravusio tuo metu šios ministerijos kompetencijoje buvusią imperijos kitatikų tikėjimui priskirtą katalikų Bažnyčią, imperatoriui teiktuose raportuose (RVIA, f. 821). Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA) nuo 1940 m. saugomos Vilniaus Romos katalikų metropolijos kurijos (f. 694), nuo 1798 m. funkcionavusios kaip vyskupo kanceliarija, bei Vilniaus Romos katalikų vyskupijos dvasinės konsistorijos (f. 604) fondų dokumentuose pasirinktam temai aspektui reikšmingų duomenų nepavyko rasti. Mažai informatyvūs škart buvo ir LVIA saugomo generalgubernatoriaus kanceliarijos fondo (f. 378) dokumentai.

Remiantis istoriografija ir šaltiniais siekiama rekonstruoti XIX a. pirmoje pusėje Vilniaus vyskupiją valdžiusio A. B. Klungevičiaus bažnytinės karjeros eigą. Analizuojama, kokie organizaciniai ir juridiniai Rusijos imperijos veiksmai katalikų Bažnyčios atžvilgiu galėjo ją paveikti. Nagrinėjama katedros kapitulos pozicija ir vaidmuo nominuojant A. B. Klungevičių į Vilniaus vyskupijos ganytojus. Pastebėtina, kad istoriografijoje atkreiptas dėmesys ir pastaraisiais metais tyrėjai buvo linkę itin akcentuoti, jog jis buvo pirmas buvusių Abiejų Tautų Respublikos žemių katalikų vyskupijų nebajoriškos kilmės vyskupas. Teigiama, kad popiežiaus Grigaliaus XVI 1841 m. bulė, kuria A. B. Klungevičius patvirtintas Vilniaus vyskupu ordinaru, sietina su katalikų Bažnyčioje prasidėjusiais kokybiškai naujais procesais, jos instituciniu persitvarkymu demokratiniais pagrindais²⁰. Neabejotina, kad socialinės kilmės nepaisymas, pasireiškęs dvasininkų iš vadinamųjų žemųjų visuomenės sluoksnių skyrimu į aukštas bažnytines pareigybes, yra viena iš šio proceso apraiškų. Tačiau kiek tikslinga šio proceso ištakas sieti su A. B. Klungevičiaus prekonizacija 1841 m.? Reikia atkreipti dėmesį, kad visų Vilniaus vyskupijos XIX a. ganytojų (administratorių ir vyskupų) bažnytinėje karjeroje buvo narystės katedros kapituloje etapas. Iki vyskupo Karolio Hrinewickio nominacijos 1883 m. visi jie buvo susiję su Vilniaus katedros kapitula, t. y. prieš pradėdami valdyti vyskupiją visi jie buvo tikrieji šios katedros kapitulos nariai – prelatai ar kanauninkai (K. Hrinewickis priklausė Mogiliavo katedros kapitulai, 1903 m. vyskupu nominuotas E. Ropas buvo Žemaičių

¹⁹ J. Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska*, cz. 3, s. 406–534.

²⁰ *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, p. 333; *Lietuvos istorija*, t. 8, d. 1, T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys, *Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011, p. 259.

vyskupijos katedros kapitulos kanauninkas). Manoma, kad siekiant nustatyti demokratėjimo tendencijas katalikų Bažnyčioje, nėra pagrindo eliminuoti aukštąją dvasininkiją telkusias katedrų kapitulų korporacijas. Keliama prielaida, kad Vilniaus vyskupijos vyskupų ordinarų ir administratorių korpuso demokratėjimo proceso genezė tikslingiau būtų sieti ne su A. B. Klungevičiaus prekonizacija į vyskupijos ordinarus, bet su šio proceso apraiškomis vyskupijos katedros kapituloje.

Pirmieji dvasinės tarnystės ir akademinės veiklos dešimtmečiai

A. B. Klungevičiaus gyvenimo pradžią tebegaubia paslapties skraistė. Istoriografijoje vyrauja nuomonė, kad jis kilo iš valstiečių, tačiau nesutariama, kur ir kokiais metais gimė – gimimo metų amplitudė svyruoja nuo 1761 (J. Popławskis) iki 1767 m. (J. Bieniarzówna, V. Biržiška)²¹. Akivaizdu, kad būsimasis vyskupas augo ir brendo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūrinėje terpėje. Yra išaiškinta, kad jis mokėsi Alūkštos apskrities mokykloje, studijavo Vilniaus vyriausioje mokykloje. V. Biržiška nurodo, kad 1789 m., po vienerių metų studijų Moralinių–politinių mokslų fakultete, A. B. Klungevičiui buvo suteiktas filosofijos daktaro laipsnis²². Po studijų pradėjo mokytojauti Kražių poapygardinėje mokykloje. 1790 m. mokyklą vizitavęs Jonas Erdmanas (*Jan Erdman*) savo raporte Vilniaus universitetui rašė, kad A. B. Klungevičius pirmos klasės mokiniams dalykus dėsto labai aiškiai, atsižvelgdamas į tai, kiek jaunas protas gali priimti. O aiškindamas krikščioniško tikėjimo tiesas, stengiasi įskiepyti savo auklėtiniams tikrąjį religingumą²³. Kražiuose mokytojavo iki 1797 m. Kada ir kokiomis aplinkybėmis apsisprendė dvasinei tarnystei, neaišku. J. Bieniarzówna, veikiausiai sekdama J. Kurčevskiu, teigia, jog kunigystės šventimus priėmęs 1799 m.²⁴ Pasak XIX a. enciklopedinės biografijos autoriaus, A. B. Klungevičius jau mokytojaudamas Kražiuose priklausė dvasininkų luomui²⁵. V. Biržiška nurodo, kad į seminariją A. B. Klungevičius įstojo 1801 m. ir į kunigus buvo įšventintas 1802 m.²⁶ Įvykių eiga perša prielaidą, kad sprendimą pasišventi

²¹ Neretai nurodoma A. B. Klungevičių gimus Latvijoje, Alūkštoje (J. Popławskis, J. Bieniarzówna etc.). V. Biržiška manė jį kilus iš Šiaurės Vakarų Lietuvos, tačiau vietos nekonkretino.

²² V. Biržiška, Andrius Benediktas Klungis (Klungevičius), *Aleksandrynas*, t. 2, 2-asis (fotografuotas) leidimas, Vilnius, 1990, p. 296.

²³ J. Erdman, Raport wizyty generalnej szkół wydziałowych grodzieńskich, brzeskich, kroskich, podwydziałowych [...] odprawionej [...] roku 1790, *Raporty generalnych wizytatorów szkół Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim 1782–1792*, oprac. K. Bartnicka, I. Szybiak, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1974, s. 491.

²⁴ J. Bieniarzówna, *Klągiewicz Andrzej Benedykt*, s. 40.

²⁵ X. K. L., Klągiewicz Jędrzej Benedykt, *Encyklopedja kościelna*, t. 10, s. 478–479.

²⁶ V. Biržiška, *Andrius Benediktas Klungis (Klungevičius)*, p. 296.

dvasinei tarnybei priėmė sugrįžęs į universitetą antrosioms studijoms (ketverius metus studijavo Fizikos ir matematikos mokslų fakultete²⁷). Tačiau šį teiginį argumentuotai pagrįsti dabartinėje tyrimo stadijoje neįmanu. Liturginiame 1802 m. skirtame vyskupijos kalendoriuje publikuotame vyskupijos konsistorijoje tarnavusių dvasininkų sąrašė yra ir A. B. Klungevičiaus, ėjusio protokoluotojo pareigas, pavardė²⁸. Istoriografijos duomenimis, Vilniaus vyskupijos konsistorijoje tarnavo šešetą metų – iš pradžių kaip protokoluotojas, vėliau santuokos ryšio gynėjas ir galiausiai sekretorius²⁹.

Tarnystė konsistorijoje A. B. Klungevičiui netapo atspirties tašku narystei į katedros kapitulą. Neatmestina, kad tam įtakos galėjo turėti tai, kad katedros kapituloje kurį laiką nebuvo laisvų kanonijų. Po 1798 m. gruodžio pabaigoje vykusios rotacijos, kai atsilaisvinusią kanoniją užėmė Inflantų kanauninkas Tadas Jurevičius (*Tadeusz Jurewicz*), laisva kanonija atsirado pastarajam mirus 1808 m. kovo mėnesį. Ji tuomet atiteko papildomo kanauninko statusu su Vilniaus katedros kapitula nuo 1798 m. susietam Vincentui Labunskiui (*Wincenty Labuński*), proteguotam dar imperatorės Kotrynos II, ir vyskupo Jono Nepomuko Kosakovskio valia laukusiam atsilaisvinančios kanauninko vietos³⁰. Tačiau net ir atsiradus vietai neįveikiama kliūtis buvo žema A. B. Klungevičiaus kilmė. Vienas pagrindinių reikalavimų, kuriuos remdamasi savo statutais kėlė katedros kapitula pretendams į kanauninkus ir prelatus, buvo pateikti raštiškus savo bajorystės iki ketvirtos kartos įrodymus. Tiesa, imperatoriaus Povilo I 1798 m. balandžio 28 d. įsaku, kuriuo buvo patvirtintos ir naujos Vilniaus vyskupijos ribos bei pavaldumas, katedros kapitulos prelatų ir kanauninkų skyrimo teisė palikta vyskupijos ordinarui³¹, tačiau abejotina, kad tuometis Vilniaus vyskupijos ganytojas Jonas Nepomukas Kosakovskis būtų ryžęsis dėl A. B. Klungevičiaus prašyti katedros kapitulą padaryti išimtį. Narystė Vilniaus vyskupijos katedros korporacijoje plebejiškos kilmės asmenims XIX a. pradžioje praktiškai buvo neprieinama. Tuo tarpu Vilniaus universitete kliūčių dėl socialinės kilmės turintiems mokslo laipsnį nebuvo. Tad jame ir skleidėsi A. B. Klungevičiaus pedagoginiai bei organizaciniai gebėjimai.

Prie universiteto 1808 m. pradėjus veikti Vyriausiajai seminarijai³², tų pačių metų kovo mėnesį A. B. Klungevičius vyskupijos dvasinės vyresnybės rekomenduojamas

²⁷ J. Bieliński, min. veik., p. 221.

²⁸ *Directorium horarum canonicarum et missarum dioecesi vilnensi in AD MDCCCII*, Vilnae, [1801], s.n.

²⁹ J. Bieliński, min. veik., p. 221.

³⁰ Katedros kapitulos 1808 m. kovo 28 d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–247, l. 166 v.

³¹ 1798 m. balandžio 28 d. įsakas nr. 18504, *PSZ*, rink. 1, t. 25 (1798–1799); prieiga per internetą: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php; L. Żytkowicz, *Rządy Repnina na Litwie w latach 1794–7*, Wilno, 1938, s. 263–265.

³² Įsteigta 1803 m. liepos 18 d. imperatoriaus įsaku nr. 20853, *IIC3*, rink. 1, t. 27 (1802–1803); prieiga per internetą: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php.

seminarijos kapeliono pareigoms³³, o po poros metų, mirus pirmajam seminarijos rektoriui Valentinui Znamierovskiui (*Walenty Gładysz Znamierowski*), seminarijos tarybos išrenkamas rektoriumi³⁴. Nors Vyriausiajai seminarijai vadovavo faktiškai tik dvejus metus (1812 m. į Vilnių išžengus Napoleono armijai, užsiėmimai seminarijoje buvo nutraukti ir atnaujinti tik 1816 m.), jis spėjo sudrausminti ne vieną seminaristą ir pasiekti, kad būtų laikomasi seminarijos įstatų³⁵. J. Bieliński rašo, kad universiteto profesūra vertino A. B. Klungevičiaus išsilavinimą ir neretai pasitelkdavo į pagalbą per teologijos egzaminus dar iki jam gaunant teologijos mokslų daktaro laipsnį (suteiktas už darbą *De Angelis* 1815 m. gegužės mėnesį)³⁶. 1815 m. A. B. Klungevičius tapo universiteto profesoriumi ir pradėjo dėstyti dogminę teologiją bei Bažnyčios istoriją³⁷. Tarp konfratūrų buvo žinomas kaip gilaus tikėjimo, į askezę linkęs kunigas, itin uoliai einantis savo tarnystės pareigas. Duomenų, kuriais remiantis galima būtų teigti patį A. B. Klungevičių tuo metu turėjus ambicijų tapti katedros kapitulos nariu, nėra.

Nobilitacijos dilema: tarp kilmės ir išsilavinimo

Norint argumentuotai atsakyti į klausimą, ar Vilniaus katedros kapitula iki padalijimų buvo vien iš aristokratų suformuota aukštųjų dvasininkų korporacija, reikia išsamesnių tyrimų. Istoriografijoje ir memuarinėje literatūroje kilmės reikalavimo iš pretendentų į Vilniaus katedros kapitulos narius panaikinimo faktas siejamas su Vilniaus universitetu. Stanislovas Moravskis (*Stanisław Morawski*), rašydamas apie XIX a. pirmosios pusės Vilnių apgailėstavo, kad iki tol turėto autoriteto katedros kapitula netekusi, kai „[...] dėl politinių permainų, dėl daugelio prelatų ankstyvos mirties, o ir dėl šiuolaikinio mokslo bei Vilniaus universiteto įtakos ėmus demokratizuotis pažiūroms, didesnioji šių prelatūrų ir kapitulos pareigybių dalis buvo atiduota šios aukščiausios mokyklos šventosios teologijos profesoriams. Atiduota žmonėms, kurių dauguma buvo kilę iš smulkių ir neturtingų bajorų ir, kaip sakoma, buvo žemos kilmės. O slapčia netgi buvo kalbama, kad dažnai – net valstiečiams, iškilusiems per savo talentus ir intrigas“³⁸. 1803 m. imperijos valdžiai pertvarkius tuo metu kaip Lietuvos vyriausiąją mokyklą veikusį 1579 m. įsteigtąjį universitetą į imperatoriškąjį, šios aukštosios mokyklos profesoriai gavo po 4 kanonijas Vilniaus

³³ W. Worotyński, *Seminarjum Głównie w Wilnie. Powstanie i pierwszy okres dziejów (1803–1816)*, s. 76.

³⁴ Ten pat, p. 112.

³⁵ Ten pat, p. 112–131; I. Šenavičienė, *Žemaičių lituanistai*, p. 49–50.

³⁶ J. Bieliński, min. veik., p. 221.

³⁷ Ten pat, p. 222.

³⁸ S. Moravskis, *Keleri mano jaunystės metai Vilniuje. Atsiskyrelio atsiminimai (1818–1825)*, iš lenkų kalbos vertė R. Griškaitė, Vilnius, 1994, p. 33–34.

ir Žemaičių vyskupijų katedrų kapitulose. Vilniaus universiteto istoriją tyrinėjęs Danielis Beauvois rašo, kad 1807–1808 m. į Vilniaus katedros kanauninko titulą pretendavusiam universiteto profesoriui Juozapui Boguslavskiui (*Józef Bogusławski*) kilus sunkumų pateikiant kilmės dokumentus, tuometis rektorius Jonas Sniadeckis drauge su Kremeneco licejaus įkūrėju Tadu Čackiu (*Tadeusz Czacki*) kėlė mintį, kad kanonija yra atpildas už nuopelnus, o ne kilmę. Pasak D. Beauvois, Romos katalikų dvasinė kolegija tam pritarė ir tai tapo pretekstu universiteto rektoriui siekti, kad pastaroji inovacija būtų pripažinta vietos hierarchų³⁹. Tyrėjas savo teiginį argumentavo nuorodomis į J. Sniadeckio dėl kanonijų teikimo rašytus raštus universiteto kuratoriui Adomui Čartoriskiui (*Adam Czartoryski*) ir T. Čackio kreipimąsi tuo klausimu į metropolitą S. B. Siestšencevičių.

Neatmestina, kad D. Beauvois minimi J. Sniadeckio ir T. Čackio raštai dėl kilmės reikalavimo universiteto į katedros kapitulų kanonijas deleguojamiems universiteto profesoriams panaikinimo galėjo išprovokuoti Kolegijos 1807 m. kovo 28 d. raštą, kuriuo liepta universiteto į kanonijas deleguojamus profesorius atleisti nuo dokumentų, įrodančių jų bajorišką kilmę, pateikimo kapitulai ir penkių mėnesių noviciato. Juolab kad J. Sniadeckis naujiems nariams privalomą noviciatą, kuriam nepasibaigus kanauninkas neturėjo teisės pretenduoti į jam kaip kapitulos nariui priklausančias pajamas, 1807 m. kovo 17 d. laiške A. J. Čartoriskiui pateikė kaip finansiškai nenaudingus universitetui (universitetas būtų įpareigotas ir toliau mokėti tokiam kanauninkui novicijai pensiją). Katedros kapitulos reikalavimą pretendentams į jos narius pateikti kilmę patvirtinančius dokumentus taip pat vertino kaip universitetui neparankų. Pasak J. Sniadeckio, labai galimas dalykas, kad ateityje universitetas į kanauninkus pristatys asmenis, kurie bus tos garbės nusipelnę, bet negalės pateikti savo kilmės dokumentų. Tad kuratoriaus prašė gauti imperatoriaus sutikimą atleisti pretendentus į akademinės kanonijas nuo nobilitacijos reikalavimo ir panaikinti jiems noviciatą⁴⁰. Ta aplinkybė, kad Kolegija atitinkamo turinio raštą parengė dar tą patį mėnesį, leidžia manyti, kad kuratoriaus universiteto rektoriaus prašymą įvertino kaip pagrįstą.

Tačiau nei J. Sniadeckis, nei A. J. Čartoriskis nenumatė, kad Vilniaus katedros kapitula 1807 m. kovo 28 d. Kolegijos raštą dėl Vilniaus universiteto į katedros kanonijas deleguojamų profesorių įvesdinimo į narius tvarkos įvertins kaip neturintį juridinės galios⁴¹ ir akivaizdžiai prieštaraujantį jos statutams⁴². Apeliuodama į katedros kapitulos statutus, pagal kuriuos kilmės dokumentų pateikimas, kaip ir naujųjų narių noviciatas, yra privalomi kiekvienam kandidatuojančiam į katedros kapitulos kanauninko ar prelo

³⁹ D. Beauvois, *Wilno – polska stolica kulturalna zaboru rosyjskiego 1803–1832*, Wrocław, 2010, s. 116.

⁴⁰ Jono Sniadeckio 1807 m. kovo 17 d. raštas Adomui Jurgiui Čartoriskiui, BCz., sygn. 6396, l. 91–93.

⁴¹ Katedros kapitulos Kolegijai rengto rašto dėl Vilniaus universiteto skiriamų kanauninkų noviciato etc. 1810 m. rugpjūčio 29 d. projektas, *LMAVB*, f. 43–1669, l. 1; to paties rašto kopija – ten pat, f. 43–1687, l. 1.

⁴² Katedros kapitulos 1810 m. liepos 20 d. posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–249, p. 92–92v.

vieta, katedros kapitula išreiškė norą, iki bus išleistas juridinę galią turintis nurodymas šiuo klausimu, ir toliau remtis statutais. Konfratrų įpareigotas atitinkamo turinio raštą Kolegijai parengė prelatas Mykolas Dluski (*Michał Dluski*). Išdėsčiusi savo poziciją Kolegijai dėl nurodymo nereikalauti, kad į kanonijas deleguojami profesoriai savo kilmę pagrįstų dokumentais, katedros kapitula kreipėsi ir į vyskupą J. Strojnovskį. Rašte vyskupui akcentuota, kad nė vienas iš ligšiolinių universiteto kandidatų į kanauninkus neignoravo katedros kapitulos statutų nuostatos nei dėl dokumentų, įrodančių bajorišką kilmę, pateikimo, nei dėl noviciato. Katedros kapitulos manymu, būtina saugoti ir ginti katedros kapitulos statutais reglamentuotą tvarką, tad būsimiems universiteto deleguotiems kandidatams į kanonijas išimtytys – nei dėl bajorystės dokumentų reikalavimo, nei dėl noviciato pareigos – neturėtų būti daromos. Vyskupas tokiai nuostatai pritarė, tad katedros kapitulos nariai nutarė į Senatą su apeliaciniu prašymu dėl Kolegijos 1807 m. kovo 28 d. rašto, kaip prieštaraujančio katedros kapitulos statutams, panaikinimo, kol kas nesikreipti. Buvo nuspręsta, kad ir toliau įvesdinant į kanonijas universiteto deleguotus profesorius bus remiamasi katedros kapitulos statutais kaip teisinę galią turinčiu, pagal kanonų teisę parengtu ir bažnytinės vyresnybės aprobuotu dokumentu⁴³. Katedros kapitula, deklarudama statutų viršenybę prieš Kolegijos nurodymus, tąkart apgynė savo poziciją. J. Boguslavskiui neliko kitos išeities, kaip tik pasirūpinti, kad jo kilmę įrodantys dokumentai būtų pateikti katedros kapitulai, kuri juos išnagrinėjusi pripažino tinkamais⁴⁴. Ir po J. Boguslavskio universiteto į kanonijas deleguotieji profesoriai katedros kapitulai, kaip ir kiti kandidatai, nuo pareigos pateikti savo kilmės iš bajorų dokumentais grįstus įrodymus nebuvo atleidžiami. Antai buvęs universiteto aukštosios matematikos profesorius emeritas Tadas Kundzičius, nuo 1796 m. ėjęs vyskupijos kanclerio pareigas, o 1807 m. imperatoriaus Aleksandro I paskirtas Trakų sufraganu, 1810 m. universiteto deleguojamas į kanauninko vietą, atsilaisvinusią mirus kanauninkui Anuprui Gzowskiui (*Onufry Gzowski*), katedros kapitulai pateikė ir savo kilmės iš bajorų dokumentus⁴⁵.

Ta aplinkybė, kad dėl tokios savo pozicijos ir vėlesnių veiksmų Vilniaus katedros kapitulos dvasininkų korporacija nesulaukė jokių direktyvių nurodymų, anaipol nereiškia, kad imperijos valdžia atsisakė sumanymo naikinti nobilitacijos reikalavimą. Tolesni įvykiai perša prielaidą, kad katedros kapitulos rašte Kolegijai teiginys, jog tam, kad

⁴³ Katedros kapitulos 1810 m. rugpjūčio 29 d. raštas Vilniaus vyskupui J. Strojnovskiui, ten pat, f. 43–1687, l. 1.

⁴⁴ Katedros kapitulos 1808 m. vasario 14 d. posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–247, l. 165–166; beje, katedros kapitulos posėdžiuose neatsispindi J. Sniadeckio ir A. J. Čartoriskio laiškuose, kuriais remiasi D. Beauvois, minimas faktas, kad J. Boguslavskiui kilo sunkumų dėl kilmės dokumentų pateikimo. D. Beauvois, remdamasis J. Sniadeckio laišku, rašo, kad J. Boguslavskis buvo kilęs iš Krokuvos, tad jo kilmės dokumentai buvo likę ten.

⁴⁵ Katedros kapitulos 1810 m. balandžio 27 d. posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–249, s. 26v–27; J. Kurczewski, *Kościół zamkowy*, cz. 3, s. 421; K. Kułakowski, *Z dziejów kapituły katedralnej wileńskiej, Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku*, r. 13(15), nr. 2, 1987, s. 33.

nurodymas atsisakyti nobilitacijos reikalavimo būtų vykdomas, jis turėtų būti pateiktas aukščiausios valdžios, t. y. imperatoriaus vardu, galėjo tapti akstinu imperijos valdžios pareigūnams to siekti. Neatmestina, kad tai susiję su Dvasinių reikalų ir Liaudies švietimo ministerijos įsteigimu. Imperijos valdžiai priėmus sprendimą tikėjimo ir švietimo reikalus iki tol tvarkingas dvi institucijas sujungti į vieną, 1817 m. įkurta Dvasinių reikalų ir liaudies švietimo ministerija, kurios religinius reikalus tvarkančiam departamentui pavestas tiek ortodoksų, tiek imperijos kitatikiams priskiriamų katalikų, protestantų, musulmonų, judėjų bei unitų bažnyčių valdymas ir švietimo reikalai visos imperijos teritorijoje⁴⁶. Pastarojo departamento 2-ojo skyriaus kompetencijai deleguotos vyskupijų katedrų kapitulų narių nominacijos ir vyskupų skyrimo teisė (tvirtino imperatorius)⁴⁷. Taigi vyskupui 1798 m. įsaku suteikta katedros kapitulos narių nominacijos teisė tapo nebeaktuali. Dabartinėje tyrimo stadijoje neįmanu argumentuotai atsakyti, ar naujai įsteigtos ministerijos aplinkoje aukštųjų dvasininkų nobilitacijos klausimas buvo svarstytas, ar be jokių diskusijų nuspręsta taikyti minėtąjį 1807 m. Kolegijos lygmeniu priimtą sprendimą. Remiantis šiuo metu turimais duomenimis apie Vilniaus katedros kapitulą, teigtina, kad su kapitula, kaip tiesiogiai suinteresuota vyskupijos struktūra, nematyta reikalo šį klausimą suderinti.

Pastebėtina, kad maždaug tuo pačiu metu nobilitacijos reikalavimo panaikinimo klausimas imtas svarstyti Apaštalų Sosto aplinkoje. Istoriografijoje minima, kad 1822 m. Lenkijos Karalystės pasaulietinė valdžia Plocko vyskupo Adamo Prażmowskio prašymu kreipėsi į Užsienio reikalų ministeriją Sankt Peterburge dėl popiežiaus Leono X bulės, kuria draudžiama į katedrų kapitulą priimti nekilmingus dvasininkus. Pastarasis prašymas imperatoriaus vardu buvo nusiųstas Apaštalų Sostui ir kaip atsakymą į jį popiežius Pijus VII 1822 m. rugpjūčio 16 d. paskelbė bulę *Quoniam ut decuit*, kuria panaikintas kilmės reikalavimas pretenduojantiems į aukštas dvasines pareigybes Lenkijos Karalystės vyskupijose⁴⁸. Akivaizdu, kad Vilniaus vyskupijos katedros kapitula buvo viena iš tų, kur kilmės reikalavimo imta nepaisyti keletą metų prieš paskelbiant minėtąją bulę.

⁴⁶ „§ 4. Предметом Департамента духовных дел суть вообще дела по части духовной всех религий, как различных вероисповеданий христианских, так и прочих всякого рода“, 1817 m. spalio 24 d. įsakas nr. 27106, ПСЗ, rink. 1, t. 34. Prieiga per internetą: www.nlru/e-res/law_r/search.php.

⁴⁷ „§ 12. [...] Определение и увольнение епархиальных архиереев, коадьюторов, суффраганов, инфулатов (митры удостоенных), аббатов и архимандритов от высочайшаго утверждения зависящих“, 1817 m. spalio 24 d. įsakas nr. 27106, ten pat.

⁴⁸ B. Kumor, min. veik., p. 318; S. Liszewski, Zniesienie wymogu pochodzenia szlacheckiego przy otrzymaniu dostojenstw i godności duchownych, *Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego*, t. 1, 1929, s. 107–124; M. Żywczyński, Geneza i następstwa encykliki „Cum Primum“ z dn. 9 VI 1832 r., *Rozprawy Historyczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, t. 15, z. 1, 1935, s. 128; J. Skarbek, Diecezja plocka w latach 1795–1831, *Studia Plockie*, t. 3, 1975, s. 247–287.

A. B. Klungevičiaus narystės Vilniaus katedros kapituloje genezė

Atsiradus dviem laisvoms katedros kapitulos kanonijoms, Vilniaus universitetas 1819 m. į Vilniaus katedros kapitulą delegavo A. B. Klungevičių ir Moralinių-politinių mokslų fakulteto dekaną Joną Kantą Chodanį (*Jan Kanty Chodani*). Jie buvo pirmieji iš Vilniaus universiteto į Vilniaus katedros kapitulos kanauninkus skiriamų kandidatų, katedros kapitulai nepateikę kilmės dokumentų. Argumentuota, kad universiteto profesoriai yra priskirti septintajai rangų lentelės klasei ir tuo remiantis imperatorius valia atleisti nuo pareigos pateikti katedros kapitulai bajorystę įrodančius dokumentus. Nė vienas iš katedros kapitulos narių tąkart tam neprieštaravo⁴⁹. Neatkreiptas dėmesys ir į tai, kad J. K. Chodani'o, Krokuvos universiteto absolvento, kilusio iš Krokuvoje įsikūrusios italy šeimos⁵⁰, nominacija į katedros kapitulos narius akivaizdžiai neatitiko katedros statutų reikalavimo prelatais ir kanauninkais skirti dvasininkus iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. A. B. Klungevičiaus ir J. K. Chodani'o įvesdinimo į katedros kapitulą ceremoniją pagal kanonų teisę metropolito ir vyskupijos administratoriaus S. B. Siestšencevičiaus pavedimu atliko generalinio vikaro pareigas tuo metu ėjęs T. Kundzičius 1820 m. sausio mėn. pradžioje⁵¹. Taigi imperijos valdžios Vilniaus universitetui suteikta keturių kanonijų teisė tapo pretekstu Vilniaus katedros kapitulos korporaciją papildyti, tikėtina, plebėjiškos kilmės dvasininkais. Abu naujai įvesdintieji kanauninkai ir toliau profesoriavo universitete. A. B. Klungevičius kaip ir iki tol daug laiko ir jėgų skyrė ir Vyriausiosios seminarijos reikalams. Tačiau Vilniaus vyskupijos kanonijos anaipol nevertino kaip iš universiteto gautos sinekūros. Nominuotam į kanauninkus A. B. Klungevičiui atsivėrė galimybė aktyviai įsitraukti į šios korporacijos veiklą ir uolus dvasininkas ja pasinaudojo. Antai 1823 m. pavasario generalinėje sesijoje katedros kapitulai nusprendus įsteigti specialų komitetą, kuris tvarkytų ekonominius ir teisinius reikalus, susijusius su katedros kapitulos narių bendrai valdomu turtu, jo nariu buvo išrinktas ir A. B. Klungevičius⁵². Katedros protokolų duomenys rodo jį buvus vieną uoliausių katedros kapitulos posėdžių dalyvių.

Sede vacante epizodo peripetijos

1826 m. pabaigoje mirė Mogiliavo metropolitas S. B. Siestšencevičius, nuo 1816 m. valdęs Vilniaus vyskupiją administratoriaus teise. Pagal Bažnyčios kanonus, vyskupijos

⁴⁹ Katedros kapitulos 1819 m. gruodžio 20 d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–260, l. 179–187.

⁵⁰ J. Bieliński, min. veik., p. 151.

⁵¹ J. K. Chodani'o ir A. Klungevičiaus įvesdinimo į kapitulą 1820 m. sausio 10 d. ceremonijos aprašymas, *LMAVB*, f. 43–260, l. 190.

⁵² Katedros kapitulos 1823 m. birželio 13 d. posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–261, p. 166.

ordinarui / administratoriui mirus, pasitraukus ar nušalinus jį, vyskupijos valdymas per-eina katedros kapitulai, kuri per aštuonias dienas nuo oficialios žinios gavimo privalo išrinkti vikarą, valdysiantį vyskupiją, iki bus paskirtas naujas jos ganytojas. Teisę rinkti turi tądien katedros kapitulos posėdyje dalyvaujantys prelatai ir kanauninkai. Kanonais numatyta, kad vyskupiją laikinai valdysiantis vikaras turi būti renkamas iš katedros kapi-tulos narių, tačiau su sąlyga, kad išrinktasis prelatas / kanauninkas yra kanonų ar teologi-jos mokslų daktaras ar magistras. Jeigu katedros kapituloje tokių kandidatų nebūtų, tada kapitula turi vikaru išrinkti tos katedros kapitulos korporacijai nepriklausantį, bet mokslo laipsniu patvirtintą išsilavinimą turintį dvasininką net ir iš kitos vyskupijos⁵³.

Vilniaus katedros prelatai ir kanauninkai vikaro klausimą svarstė susirinę į 1826 m. katedros kapitulos rudens generalinės sesijos gruodžio 13 d. posėdį. A. B. Klungevi-čius taip pat jame dalyvavo. Susikaučiavus slapto balsavimo rezultatus, paaiškėjo, kad kapitulos prelatų ir kanauninkų nuomonės, kas turėtų tvarkyti vyskupijos reikalus kaip kapitulos vikaras, išsiskyrė. Daugiausia balsų – šešis iš vienuolikos – gavo prelato kus-todo pareigas ėjęs Vincentas Mikuckis (*Wincenty Mikucki*). Prelatas scholastas Steponas Puslovskis (*Stefan Pusłowski*) gavo keturis, kanauninkas A. B. Klungevičius – vieną⁵⁴. Balsų santykis perša prielaidą, kad tas vienas už A. B. Klungevičių atiduotas balsas galėjo būti jo paties. Tačiau tai tik spėjimas, kurio nei patvirtinti, nei paneigti neįmanu.

Visi trys katedros kapitulos nariai, kuriems konfratrai buvo linkę patikėti laikinai tvarkyti vyskupijos valdymą, buvo gana garbaus amžiaus. Gimę XVIII a. aštuntajame dešimtmetyje, 1826 m. buvo baigiantys ar jau peržengę (V. Mikuckis, S. Puslovskis) šeštąjį savo gyvenimo dešimtmetį. Jie buvo visateisiai katedros kapitulos nariai – prelatai (V. Mikuckis, S. Puslovskis) ir kanauninkai (A. B. Klungevičius). Pagal išsilavinimą iš šio trejeto A. B. Klungevičius, aktyvus akademinės bendruomenės narys, religinių tekstų autorius, akivaizdžiai buvo pranašesnis siekiant laikino vyskupijos administratoriaus sos-to. Balsavimo rezultatai lėmė, kad vyskupijos valdymo *sede vacante* laikotarpiu pareiga teko daugiausia balsų gavusiam, taigi ir didžiausią savo konfratūrų pasitikėjimą turinčiam V. Mikuckiui. Teigti, kad Vilniaus katedros kapitula ignoravo kandidato į vyskupijos vi-karus, kuriam pavedama laikinai valdyti vyskupiją, išsilavinimą, nėra pagrindo. Nors V. Mikuckis nebuvo aktyvus akademinės bendruomenės narys, aukštojo mokslo studijų buvo ragavęs. Gavęs kunigystės šventimus, šis Vilniaus vyskupijos seminarijos absol-ventas (į kunigus įšventintas 1785 m.) trejetą metų Vilniaus universitete lankė dogminės ir moralinės teologijos, kanonų teisės ir visuotinės istorijos paskaitas⁵⁵. Kada ir kokiomis aplinkybėmis jam buvo suteiktas teologijos mokslų daktaro laipsnis, reikėtų aiškintis,

⁵³ A. S. Krasinski, *Pravo kanoniczne krótko zebrane*, Wilno, 1861, s. 135–136.

⁵⁴ 1826 m. gruodžio 13 d. katedros kapitulos posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–263, l. 37–38 v.

⁵⁵ Vincento Mikuckio 1816 m. tarnybos lapas, ten pat, f. 43–1862, l. 11v–12.

tačiau akivaizdu, kad jį turėjo⁵⁶. Nors katedros kapitulos prelatu kustu V. Mikuckis buvo tapęs tiktai prieš metus, atsiradus laisvai vietai po nuo 1798 m. šias pareigas ėjusio Ignoto Kontrimo mirties 1825 m. balandžio 1 d.⁵⁷, tačiau su Vilniaus katedros kapitula buvo susijęs nuo 1811 m. kaip vyskupijos kanclerio Tado Kudzičiaus koadjutorius, o pastarajam 1813 m. kanclerio pareigų atsisakius, jas perėmė (vyskupijos kanclerio pareigybė priklausė katedros kapitulai)⁵⁸. Būdamas katedros kapitulos nariu V. Mikuckis buvo ir vyskupijos konsistorijos asesorius, vėliau oficijolas, t. y. dvasininkas, kurio kompetencijoje buvo vyskupo teismo reikalų tvarkymas. Tai leidžia teigti, kad jis teisę išmanė, o tai taip pat galėjo turėti įtakos katedros kapitulos korporacijos apsisprendimui. Nereikėtų, matyt, atmesti ir asmens charakterio savybių – gali būti, kad amžininkų akcentuojamas gilus A. B. Klungevičiaus religingumas, reiklumas, neretai tampantis griežtumu, ne visiems buvo patrauklus. Tačiau faktas, kad A. B. Klungevičiaus pavardė iškilo svarstant laikino vyskupijos valdytojo klausimą, leistų manyti, jog katedros kapitula vertino savo konfratro išsilavinimą ir organizacinius gebėjimus. Duomenų, jog balsų pasiskirstymui A. B. Klungevičiaus nenaudai galėjo turėti įtakos socialinė kilmė (ir V. Mikuckis, ir S. Puslovskis buvo iš bajorų), nėra. Kaip minėta, A. B. Klungevičiaus plebėjiška kilmė buvo legitimuota jį įvesdinus į katedros kapitulą, tad svarstant pretendento į vikarus klausimą 1826 m., kandidato kilmė rinkimų procedūrą vargiai galėjo paveikti.

A. B. Klungevičius rinkimų rezultatų nekvestionavo. Preliminariais skaičiavimais, prasidėjus *sede vacante* laikotarpiui, kaip, beje, ir iki tol, jis buvo vienas iš tų katedros kapitulos narių, kurie stengėsi uoliai dalyvauti katedros kapitulos darbe. Posėdžius praleisdavo itin retai, tačiau net ir tada pasinaudodavo galimybe iš anksto informuoti konfratrus apie savo poziciją klausimu, kuris bus svarstomas. Antai pranešęs, kad dėl užimtumo negalės dalyvauti 1827 m. vasario 16 d. posėdyje, pranešė iš anksto sutinkąs su numatyta kanauninko Juozapo de Grozmani'o įvesdinimo į katedros kapitulą ceremonijos data, tačiau prašė būsimąjį kanauninką atleisti nuo noviciato⁵⁹. A. B. Klungevičius nesiekė vadovauti katedros kapitulos darbui pirmininkaudamas jos posėdžiams. Teisindamasis užimtumu, pirmininkauti 1827 m. rudens generalinei sesijai sutiko tik pakartotinai prašomas⁶⁰.

⁵⁶ Katedros kapitulos posėdžių protokoluose šalia tarnystės pareigų neretai tituluojamas „šv. teologijos daktaru“, pvz., *czytano odezwe JW administratora diecezji wileńskiej oficjala pralata kustosza S. Teologii doktora Wincentego Mikuckiego [...]*, 1828 m. vasario 15 d. katedros kapitulos posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–263, l. 133v–134.

⁵⁷ 1825 m. balandžio 1 d. katedros kapitulos posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–261, p. 411; 1825 m. birželio 10 d. katedros posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–261, p. 421.

⁵⁸ Vincento Mikuckio 1816 m. tarnybos lapas, ten pat, f. 43–1862, l. 11v–12.

⁵⁹ Katedros kapitulos 1827 m. vasario 16 d. posėdžio protokolas, ten pat, f. 43–263, l. 62 v.

⁶⁰ Katedros kapitulos 1827 m. rugsėjo 28 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 93.

Katedros kapitulai informavus Kolegiją apie sprendimą skirti prelatą kustodą V. Mikuckį vikaru, valdysiančiu Vilniaus vyskupiją *sede vacante* laikotarpiu, kandidatūrai buvo pritarta. Tačiau savarankiškai V. Mikuckis vadovavo neilgai. Bažnyčios ir Apaštalų Sosto santykius Lenkijos Karalystės laikotarpiu tyrinėjusi Anna Barańska mini Leono XII drauge su prekonizacijos į Mogiliavo arkivyskupas aktu K. K. Cieciovskiui atsiųstą brevę, kuria nominantui suteikė plačius įgaliojimus laisvų vyskupijų atžvilgiu⁶¹. Įvykių seka leidžia teigti, kad K. K. Cieciovskio prekonizacijos aktą lydėjusi popiežiaus brevė tik patvirtino anksčiau priimtus imperijos valdžios sprendimus (popiežius atitinkamo turinio bulę išleido 1828 m. birželio 23 d.⁶²). 1827 m. gruodžio 9 d. katedros kapitulos posėdyje vikaro teise vyskupiją administruojančiam V. Mikuckiui teko supažindinti konfratrus su iš Kolegijos gautu liaudies švietimo ministro ir vyriausiojo kitatikių reikalų valdytojo Aleksandro Šiškovo lapkričio 27 d. raštu, kuriuo pranešama, kad imperatorius metropolitui K. K. Cieciovskiui pavedęs prižiūrėti Vilniaus vyskupiją (*иметь главное смотрение*), o jis, V. Mikuckis, kaip laikinasis vyskupijos administratorius, drauge su kitais katedros kapitulos nariais įpareigojami metropolitui teikti reikalingą informaciją⁶³. Taigi V. Mikuckio įgaliojimai valdyti vyskupiją nebuvo sustabdyti. Tad istoriografijoje vyraujantis teiginys, jog vyskupijos valdymas 1827 m. buvo perduotas K. K. Cieciovskiui⁶⁴, koreguotinas – vyskupiją katedros kapitulos vikaro teise ir toliau valdė V. Mikuckis.

Galima prielaida, kad Vilniaus vyskupijos valdymo priežiūros perdavimas K. K. Cieciovskiui buvo gerai apgalvota strategija, imperijos konfesinės politikos dalis. Historiografijoje yra atkreiptas dėmesys į po A. B. Siestšencevičiaus mirties 1826 m. Rusijos imperijos aukščiausios valdžios sluoksniuose prisimintą metropolijos Vilniuje įsteigimo planą, kurio nepavyko įgyvendinti 1814–1817 m. A. Barańska rašo apie Apaštalų Sosto aplinkoje kilusį susirūpinimą, kai neoficialios žinios apie imperatoriaus ketinimus perkelti metropoliją į Vilnių arba įvesti „kilnojamos metropolijos“ sistemą pasiekė Romą⁶⁵. Imperatorius Mikalojus I, naudodamasis imperijoje nustatyta Romos katalikų aukštųjų dvasininkų nominacijos teise, kurios Apaštalų Sostas niekada nepripažino, 1827 m. vasario 27 d. įsaku metropolitui paskyrė į devintą dešimtį įkopusį Lucko vyskupą K. K. Cieciovskį, dėl garbaus amžiaus ir sveikatos leidęs jam ir toliau gyventi Lucke.

⁶¹ A. Barańska, *Między Warszawą Petersburgiem i Rzymem. Kościół a państwo w dobie Królestwa Polskiego*, Lublin, 2008, s. 185.

⁶² J. Wasilewski, *Arcybiskupi i administratorowie archidiecezji mokylewskiej*, Pińsk, 1930, s. 7; A. Boudou, *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między niemi w XIX stuleciu*, przekład z francuskiego Zofji Skowrońskiej, t. 1, Kraków, 1928, s. 164–165.

⁶³ Katedros kapitulos 1827 m. gruodžio 9 d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–263, l. 121–125.

⁶⁴ J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, s. 66; T. Krahel, *Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej*, s. 29; V. Merkys, *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.*, p. 134.

⁶⁵ A. Barańska, *Rzymskokatolicka metropolia mohylewska (1798–1917). Struktury i episkopat*, *Przełąd Wschodni*, t. XIV, 2016, z. 1(53), s. 58.

Cituotame ministro A. Šiškovo rašte V. Mikuckiui, kurio kaip itin svarbaus dokumento perrašas įtrauktas į posėdžio protokolą, esanti frazė, jog metropolitas yra įpareigojamas imtis priemonių sutvarkyti Vilniaus vyskupijos organizaciją⁶⁶, perša prielaidą, kad tai subtiliai paslėpta užuomina apie metropolijos perkėlimą. Neatmestina, kad vyskupijos *sede vacante* laikotarpiu imperijos valdžios nurodymas katedros kapitulos vikaro turimą vyskupijos administratoriaus statusą pasidalyti su K. K. Cieciovskiu, netrukus patvirtintas Apaštalo Sosto, buvo mėginimų įgyvendinti metropolito sosto perkėlimo planą pradžia. Abejotina, ar imperijos aukščiausiosios valdžios sluoksniuose galėjo būti svarstyta paties K. K. Cieciovskio, kuris metropoliją nuo pat pirmųjų dienų valdė per savo įgaliotinius Joachimą Juozapą Grabovskį (*Joachim Józef Grabowski*) ir Joną Feliksą Ščytą (*Jan Feliks Szczytt*)⁶⁷, persikėlimo į Vilnių galimybė.

Netruko paaiškėti, kad V. Mikuckio kandidatūra nei į Vilniaus vyskupijos administratorius, nei juolab į planuojamos steigti Vilniaus metropolijos metropolitus imperijos valdžiai taip pat netiko. A. B. Klungevičiaus, kaip potencialaus pretendento į vyskupijos ganytojo sostą, kandidatūra iškilo gana netikėtai. Kokios aplinkybės tai lėmė, neaišku. Imperijos aukščiausiosios valdžios sluoksniuose sklاندė gandai, kad metropolitui jį kaip kandidatą į vyskupus pristatęs buvęs ilgametis Vilniaus universiteto kuratorius Adomas Jurgis Čartoriskis⁶⁸. Įvykių seka leidžia teigti, kad netiesiogiai atspirties tašku vyskupo sosto link A. B. Klungevičiui galėjo tapti palankiai vertinta jo pedagoginė veikla. Amžininkų teigimu, Kolegijos nurodymu seminariją 1825 m. vizitavęs Lucko sufraganas Jonas Kantas Božidaras Podhorodenskis (*Jan Kanty Bożydar Podhorodeński*), pažinęs J. B. Klungevičių kaip uolų ir tiesaus būdo dvasininką, jį ir rekomendavęs K. K. Cieciovskui⁶⁹.

Praėjus porai savaitių nuo žinios, kad *sede vacante* laikotarpiu vyskupiją valdyti paskirtasis vikaras V. Mikuckis vyskupijos valdymo reikalus privalo derinti su metropolitu, A. B. Klungevičius į 1827 m. gruodžio 20 d. vykusį posėdį susirinkusiems konfratrams pranešė, jog metropolitas jį kviečiantis atvykti į Lucką pateikti išsamesnių žinių apie katedros kapitulos ir vyskupijos reikalus⁷⁰. Kodėl tąkart kviestas ne V. Mikuckis, galima tik spėlioti. Matyt, nereikėtų atmesti, kad ir pats A. B. Klungevičius nebuvo itin patenkintas katedros kapitulos sprendimu vyskupijos valdymą laikinai pavesti V. Mikuckiui, tad savo ruožtu galėjo ieškoti galimybių šią situaciją pakeisti. Kelionės A. B. Klungevičius neatišėjo. Metropolito rezidencijoje Lucke užtruko beveik mėnesį – nuo 1827 m. gruodžio

⁶⁶ Katedros kapitulos 1827 m. gruodžio 9 d. posėdžio protokolai, *LMAVB*, f. 43–263, l. 121v–122: [...] *Высочайше уполномочивая Его Высокопреосвященство изыскивать с своей стороны по духовной части средства к водворению устройства в Виленской епархии и приводить оных в действие.*

⁶⁷ J. Wasilewski, min. veik., p. 9.

⁶⁸ D. Bludovo 1831 m. sausio 3 d. raportas imperatoriui, *RVIA*, f. 821, ap. 11, b. 5, l. 185–198.

⁶⁹ T. Dobszewicz, min. veik., p. 116.

⁷⁰ Katedros kapitulos 1827 m. gruodžio 20 d. posėdžio protokolai, *LMAVB*, f. 43–263, l. 125v–126.

26 d. iki 1828 m. sausio 21 d.⁷¹ Kas konkrečiai tąkart buvo svarstyta, kokie sprendimai priimti, nėra žinoma. Grįžęs iš Lucko A. B. Klungevičius katedros posėdyje apie savo apsilankymą pas metropolitą katedros kapitulos konfratrus informavo gana aptakiai. Pranešė, kad buvęs labai širdingai priimtas vien dėl to, kad atstovavo katedros kapitulai, su kuria metropolitas yra pasirengęs glaudžiai bendradarbiauti kaip su institucija, atliekančia vyskupo senato ir tarybos funkcijas. Patikino, jog metropolitas ir toliau tikisi katedros kapitulos narių pagalbos ir garantavęs, kad į atsilaisvinusias prelatūrų ir kanonijų vietas mielai imperatoriui siūlys kapitulos pateiktas kandidatūras. Anonsavo, kad metropolitas turi parengęs keletą nutarimų, kuriuos ketina paskelbti artimiausiu metu, ir iš anksto tikisi katedros kapitulos pritarimo bei paramos „deramai tvarkant bažnytinius reikalus“⁷², tačiau kokie tie nutarimai ir kokių reikalų tvarkymo numatoma imtis, nekonkretizavo.

A. B. Klungevičiaus susitikimo su metropolitu ir jo aplinkos dvasininkais rezultatų ilgai laukti neteko. Katedros kapitulos 1828 m. pavasario generalinės sesijos pradžioje katedros kapitula gavo K. K. Cieciovskio laišką, kuriuo pranešama, kad imperatorius Vilniaus universiteto profesorių kanauninką A. B. Klungevičių apdovanojęs šv. Onos antros klasės ordino kryžiumi. Metropolitas rašė persiunčiantis apdovanojimą ir įpareigojo katedros kapitulos pavasario sesijos posėdžiams pirmininkauti išrinktą prelatą Kazimierą Dmochovskį su derama pagarba apdovanojimą įteikti⁷³. Netruko paaiškėti, kad apdovanojimas buvo A. B. Klungevičiaus dvasinės tarnystės pokyčių preliudija. Nepraėjus ir mėnesiui nuo žinios apie apdovanojimą, A. B. Klungevičius 1828 m. gegužės 11 d. vykusio katedros kapitulos posėdžio metu supažindino konfratrus su savo vardu gautu liaudies švietimo ministro persiūstu 1828 m. balandžio 23 d. imperatoriaus įsaku, kuriuo jis, A. B. Klungevičius, nominuojamas Vilniaus sufraganu ir kartu – vyskupijos administratoriumi⁷⁴. Akivaizdu, kad su katedros kapitula, kaip patariamąjo balso teisę turinčia institucija, ši nominacija nebuvo derinta. Tiktai mėnesio pabaigoje kapitula sulaukė metropolito rašto, kuriuo pranešta, jog imperatorius nominavęs A. B. Klungevičių vyskupijos administratoriumi, perduodamas jam vyskupijos valdymą nuo 1828 m. gegužės 20 d. Katedros kapitula turėjo paklusti metropolito valiai⁷⁵. Už kitatikių reikalus imperijoje atsakingas Liaudies švietimo ministerijos ministro pavaduotojas Dmitrijus Bludovas asmeniškai A. B. Klungevičiui pranešė, jog vyskupijos valdymo reikalams ir vyskupijos kanceliarijai išlaikyti jam iš imperijos išdo kasmet bus mokamas 3500 sidabro rublių atlyginimas⁷⁶. *Sede vacante* etapas baigėsi. V. Mikuckio triūsas valdant vyskupiją

⁷¹ Katedros kapitulos 1828 m. sausio 23 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 127–130.

⁷² Ten pat: *utwierdzeniu dobrego porządku w rzeczach kościelnych*.

⁷³ Katedros kapitulos 1828 m. balandžio 13 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 164.

⁷⁴ Katedros kapitulos 1828 m. gegužės 11 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 178 v–183 v.

⁷⁵ Katedros kapitulos 1828 m. gegužės 28 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 187 v–186.

⁷⁶ D. Bludovo 1828 m. gegužės 21 d. laiškas A. B. Klungevičiui, *LVI*, f. 694, b. 860, l. 3.

buvo įvertintas – kustodu tarnavęs prelatas pasiūlytas nominuoti į atsilaisvinusią prelato arkidiakono pareigybę⁷⁷. Po pusantro mėnesio katedros kapitulos konfratrams A. B. Klungevičius pristatė savo, kaip nominuotojo vyskupijos administratoriaus, gegužės 31 d. ir birželio 9 d. aplinkraščius dvasininkijai. Pirmuoju pranešė tapęs vyskupijos valdytoju, o antruoju nurodė dekanams pateikti duomenis apie jiems pavaldžius dvasininkus. Primiņęs bažnytines bausmes, akcentavo, jog dvasininkas neturėtų perdėm įsitraukti į turtinių reikalų tvarkymą, juolab linksmybes su pasauliečiais⁷⁸. Tiek vyskupijos istorijoje, tiek paties A. B. Klungevičiaus dvasinės tarnystės raidoje prasidėjo naujas etapas.

Vyskupijos valdytojo tarnystės peripetijos

Pastebėtina, kad A. B. Klungevičius 1828 m. pradėjo vadovauti vyskupijai tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir prieš tai katedros kapitulos vikaro statusu ją laikinai valdęs V. Mikuckis, t. y. metropolito globa nebuvo atšaukta. Visais svarbesniais vyskupijos valdymo ir organizacijos klausimais A. B. Klungevičius privalėjo gauti K. K. Ciecišovskio nurodymus. Kokie vyskupijos valdymo klausimai buvo priskirti svarbesnių kategorijai, nedetalizuota. Atkreiptinas dėmesys, kad įsaku į vyskupijos administratorius nominuotasis A. B. Klungevičius savo sprendimus dėl vyskupijos valdymo reikalų įpareigotas derinti personaliai su metropolitu K. K. Ciecišovskiu, tačiau nieko nepasakyta apie jo įpėdinį. Taigi imperatoriaus valia V. Mikuckio valdymo laikotarpiu įteisinta savotiška vyskupijos dvidaldystė turėjo trukti tiek, kiek ir K. K. Ciecišovskio tarnystė Mogiliao metropolito soste.

Specifinis A. B. Klungevičiaus nominacijos bruožas – pareigybių „sublokavimas“. A. B. Klungevičių imperatorius paskyrė Vilniaus vyskupu sufraganu, kuriam pavedama valdyti vyskupiją. Kanoniškai šis paskyrimas buvo įteisintas 1830 m. kovo 15 d. popiežiaus bule, kuria A. B. Klungevičius nominuotas Chrizopolio titulinis vyskupu, Vilniaus vyskupijos sufraganu ir vyskupijos administratoriumi ir leidžiama atlikti išventinimo procedūrą⁷⁹. D. Bludovui, komentavusiam gautąją bulę imperatoriui teiktame pranešime, užkliuvo, kad A. B. Klungevičiui Apaštalų Sostas suteikia teisę išlaikyti savo, kaip vyskupijos katedros kapitulos kanauninko, turimą beneficiją per visą jo kaip sufragano tarnystės laiką. Pasak D. Bludovo, vyriausybė niekada netoleravo, kad popiežius dalytų vyskupijų beneficijas, tad Apaštalų Sosto patvirtinti vyskupai bule numatytas beneficijas gaudavo tiktai imperatoriui leidus. Taigi, D. Bludovo manymu, reikėtų aukščiausiu

⁷⁷ Katedros kapitulos 1828 m. birželio 2 d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–263, l. 188 v.

⁷⁸ Katedros kapitulos 1828 m. birželio 30 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 197.

⁷⁹ Prieiga per internetą: www.catholic-hierarchy.org/bishop/bklag.html.

lygmeniu paskelbti A. B. Klungevičių turint teisę į kanoniją, kad Romos katalikų dvasininkija matytų, jog pareigybių skirstymas yra rezervuotas imperatoriui ir nuo svetimos valdžios nepriklauso⁸⁰. Akivaizdu, kad imperijos valdžia popiežiaus bulę vertino kaip kišimąsi į pasaulietinės valdžios kompetencijai priklausančių reikalų tvarkymą. D. Bludovo rašto retorika iliustruoja to meto imperijos vykdytą konfesinę politiką, kurios viena pagrindinių krypčių nuo pat pradžių buvo siekis pritaikyti katalikų Bažnyčiai ortodoksų Bažnyčios valdymo modelį. A. B. Klungevičius į Vilniaus vyskupijos sufraganus su teise valdyti vyskupiją įvesdintas tų pačių metų rudenį, rugsėjo 12 d.⁸¹ Kaip Vilniaus sufraganui jam atiteko šiai sufraganijai priklausiusios stalo valdos – Myliai ir Zahatė tuometinėje Užnerio apskrityje. Iš jų gaunamos pajamos papildė izdo mokėtą metinį atlyginimą⁸². Prelatas Jonas Civinskis jau 1828 m. gegužės pradžioje, taigi praėjus vos porai savaičių po imperatoriaus įsako, kuriuo A. B. Klungevičius skiriamas vyskupijos valdytoju ir sufraganu, buvo išsiųstas vizituoti Vilniaus sufraganijai priklausiusių ir iki tol sufragano pareigas ėjusio Tado Kundzičiaus valdytų valdų⁸³. Tyrėjai yra paskaičiavę, kad 1842 m. vien iš Mylių valdų, kurias sudarė 3,4 tūkst. dešimtinių ariamos žemės ir pievų, gauta 4300 rublių pajamų⁸⁴. Neatmestina, kad iš Vilniaus sufraganijos valdų A. B. Klungevičiaus gaunamos pajamos gerokai viršijo imperijos izdo vyskupijos valdytojui mokėtą atlyginimą. Tačiau tai tik prielaida, kuriai pagrįsti reikia išsamesnių tyrimų.

Užuomino šaltiniuose leidžia manyti, kad K. K. Cieciovskis visiškai pasitikėjo savo koadjutoriumi Vilniaus vyskupijai, tad A. B. Klungevičius buvo savarankus priimdamas sprendimus. Imperijos valdžios akyse jis netruko užsitraukti religinio fanatiko, o sukilimui prasidėjus ir politiškai nepatikimo katalikų Bažnyčios hierarcho vardą. Už tai, kad delsė parengti laikinojo generalgubernatoriaus pareigas ėjusio generolo leitenanto Motiejaus Chrapovickio reikalautą sukilėlius smerkiantį raštą, o vėliau dėl protesto prieš imperijos armijos karių elgesį Ašmenoje, kai buvo išniekintos bažnyčios bei išžudyta per 150 miestelio gyventojų, A. B. Klungevičius ištremtas į Jaroslavlį. Iš tremties po pusmečio paleistas, keletą mėnesių laikytas Sankt Peterburge, kol galiausiai buvo nuspręsta leisti jam grįžti į Vilnių. Imperijos valdžios vietos pareigūnai tuomet gavo nurodymą įdėmiai stebėti Vilniaus vyskupijos administratoriaus laikyseną⁸⁵. Taigi, nors A. B. Klungevičius

⁸⁰ D. Bludovo 1830 m. gegužės 10 d. raportas imperatoriui, *RVIA*, f. 821, ap. 11, b. 3, l. 87–90: *Следует по моему мнению объявить Высочайшее соизволение, что раздача мест зависит не от чуждой власти, но единственно от самодержавной воли.*

⁸¹ Prieiga per internetą: www.catholic-hierarchy.org/bishop/bkllag.html.

⁸² Katedros kapitulos 1828 m. gegužės 11 d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–263, l. 178 v–183 v.

⁸³ J. Civinskio 1828 m. rugpjūčio 9 d. laiškas A. B. Klungevičiui, *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 860, l. 21.

⁸⁴ L. Truska, *Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje feodalizmo epochoje (XVIII a. 2-oje pusėje – XIX a. 1-oje pusėje)*, Vilnius, 1988, p. 61.

⁸⁵ D. Bludovo 1832 m. sausio 20 d. raportas imperatoriui, *RVIA*, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 13–18.

tada pavyko išsiteisinti, o grįžęs į Vilnių jis baigė rengti ir išleido katekizmą apie pagarbą carui⁸⁶, tačiau besąlygiškai imperijai paklusnaus dvasininko įvaizdžio nepelnė. Buvęs Minsko karinis gubernatorius Nikolajus Dolgorukovas, 1831 m. paskirtas Vilniaus generalgubernatoriumi, siūlė A. B. Klungevičių sukeisti vietomis su tuomečiu Minsko vyskupu Motiejumi Lipskiu, tikindamas, kad pastarasis savo protu, apsukrumu ir gebėjimu prisitaikyti prie aplinkybių, taip pat pasirengimu paklusti vyriausybės valiai, gebės vietos dvasininkiją valdyti deramo padarumo ir ištikimo valdinio dvasia, tad galėsiantis būti jam, generalgubernatoriui, tikrai naudingu bendradarbiu⁸⁷. N. Dolgorukovo siūlymas aukščiausios imperijos valdžios pritarimo nesulaukė. Aiškinta, kad viena pagrindinių priežasčių buvo nevienoda abiejų hierarchų užimama bažnytinės karjeros pakopa. D. Bludovas, komentuodamas Vilniaus generalgubernatoriaus siūlymą imperatoriui, atkreipė dėmesį, kad M. Lipskis imperatoriaus įsaku jau yra paskirtas Minsko vyskupijos ordinaru. Tad perkėlus jį į Vilniaus vyskupiją, turėtų tenkintis A. B. Klungevičiaus turimu vyskupijos administratoriaus statusu. Skirti M. Lipskį Vilniaus vyskupu ordinaru, pasak D. Bludovo, būtų keblu, nes pagal paties imperatoriaus patvirtintą sprendimą dėl metropolijos perkėlimo iš Mogiliavo į Vilnių metropolito titulas turėtų priklausyti tam katalikų Bažnyčios hierarchui, kurį pasirinksiąs imperatorius⁸⁸. Akivaizdu, kad A. B. Klungevičiaus (kaip, beje, ir M. Lipskio) kandidatūra, kaip potencialių pretendentų į planuojamos įsteigti Vilniaus metropolijos sostą, nesvarstyta. D. Bludovo manymu, A. B. Klungevičiaus turima įtaka Vilniaus vyskupijoje savaime baigsis paskyrus naują metropolitą. Be to, tokį hierarchų pareigybių persikirstymą neišvengiamai tektų derinti, D. Bludovo žodžiais, „su Romos dvaru“, o tai visada susiję su kliūtimis⁸⁹. Spėtina, kad 1830–1831 m. sukilimo įvykiai imperijos valdžiai tapo kliuviniu, kurio nepavyko įveikti mėginant įtikinti Apaštalų Sostą steigti Vilniuje metropoliją⁹⁰. 1832 m. birželio mėnesį imperijos valdžios leidimu grįžęs į vyskupiją, A. B. Klungevičius, kaip Vilniaus vyskupijos istorijoje vaizdžiai rašo J. Kurčevskis, energingai valdydamas, keliolika metų diecezinio vysku-

⁸⁶ A. Prašmantaitė, Dėl 1832 m. katekizmo apie pagarbą carui lenkų kalba autorystės ir jo vertėjo į lietuvių kalbą, *Lituanistica*, 2001, nr. 1, p. 27–35.

⁸⁷ D. Bludovo 1832 m. balandžio mėn. [diena nenurodyta] raportas imperatoriui, *RVIA*, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 64–66; A. Boudou, analizuodamas Apaštalų Sosto ir Rusijos imperijos santykius XIX a., M. Lipskį charakterizavo kaip nemokšą, palaidos moralės, viskam pasirengusį žmogų, A. Boudou, min. veik., p. 109.

⁸⁸ D. Bludovo 1832 m. balandžio mėn. [diena nenurodyta] raportas imperatoriui, *RVIA*, f. 821, ap. 11, b. 6, l. 64–66.

⁸⁹ Ten pat.

⁹⁰ Kokį poveikį 1830–1831 m. sukilimas turėjo po S. B. Siestšencevičiaus mirties atsinaujinusių neformalių derybų dėl metropolijos Vilniuje įsteigimo eigai nėra išsamiau tirta. A. Boudou, iki šiol išsamiausias, Vatikano Slaptojo archyvo dokumentais argumentuotos monografijos apie Apaštalų Sosto santykius su Rusijos imperija, autorius, apie tai užsimena tik probėgšmiai.

po neturėjusį dvasininkijos luomą apvalęs nuo daugybės piktžolių⁹¹. Ta aplinkybė, kad A. B. Klungevičiaus kandidatūra nesvarstyta kaip potencialaus pretendento į Vilniaus metropolito sostą, jeigu būtų pavykę planą dėl metropolijos įkūrimo Vilniuje įgyvendinti, yra dar vienas argumentas, pagrindžiantis teiginį, kad pasaulietinės valdžios aktyse imperijai lojalus dvasininko reputacijos jis neturėjo.

Vyskupo ordinaro mitros link

Spėtina, kad su metais silpnėjant sveikatai, ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje pats A. B. Klungevičius pasirūpino gauti imperatoriaus leidimą valdant vyskupiją turėti pagalbininką. Juo tapo 1838 m. Trakų sufraganu nominuotas titulinis vyskupas Jonas Civinskis. 1839 m. pradžioje A. B. Klungevičius supažindino katedros kapitulą su tarpininkaujant vidaus reikalų ministrui gautu imperatoriaus įsaku Vilniaus vyskupiją valdyti drauge su J. Civinskiu. A. B. Klungevičius užtikrino katedros kapitulos konfratrus, kad jis ir toliau valdys vyskupiją, dalį reikalų pats tvarkydamas, dalį palikdamas J. Civinskiui. Tačiau vyskupijos valdymas būsiantis vieningas⁹². Tų pačių metų gegužės mėnesį katedros kapitulą pasiekė dar pora svarbių žinių apie du 1839 m. kovo 15 d. imperatoriaus įsakus, duotus Valdančiajam Senatui. Vienu iš jų Mogiliavo metropolitu buvo paskirtas vyskupas Ignatas Pavlovskis, Romos katalikų dvasinės kolegijos pirmininkas. Kitu – Vilniaus vyskupiją administratoriaus teise ligi tol valdęs A. B. Klungevičius nominuotas vyskupu ordinaru, paliekant jam teisę gauti anksčiau nurodytas pajamas⁹³. Neaišku, kas pastarąją nominaciją inicijavo – imperijos valdžia ar Apaštalo Sostas. Kadangi nesumažėjo nei A. B. Klungevičiaus reiklumas vyskupijos dvasininkams, nei rūpestis jam patikėtos vyskupijos religiniu gyvenimu, imperijos valdžios sluoksniuose tokia laikysena, reikia manyti, buvo priskirta jo religiniam fanatizmui, neturinčiam perdėm pavojingo politinio atspalvio. Amžininkai mini, kad imperijos valdžia A. B. Klungevičiaus kandidatūrą į Vilniaus vyskopus ordinarus Apaštalo Sostui pateikusi gerbdama jo ištikimybę Bažnyčiai. Antai T. Dobševičius savo atsiminimuose A. Klungevičių apibūdina kaip „Dievo žmogų“, rašo, kad jo teisumo imperijos valdžia negalėjusi nevertinti⁹⁴. Akivaizdu, kad A. B. Klungevičius, iš tremties paleistas 1832 m. ir akylai stebimas, imperijos valdžiai neužkliuvo. Tačiau ar uoliu religingumu garsėjusį ir to paties iš sau pavaldžių dvasininkų reikalavusį katalikų Bažnyčios

⁹¹ J. Kurczewski, min. veik., p. 67.

⁹² Katedros kapitulos 1839 m. sausio 21 d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–266, l. 43v–44.

⁹³ Katedros kapitulos 1839 m. gegužės 18 d. posėdžio protokolas, ten pat, l. 64–65 v.

⁹⁴ T. Dobszewicz, *Wspomnienia, które przeżyłem*, s. 117: *A taka była prawość tego męża bożego, że sam rząd rosyjski nie mógł jej nie uszanować i przedstawił go do Stolicy Apostolskiej na rzeczywistego biskupa wileńskiego.*

hierarchą imperijos valdžia buvo suinteresuota pagerbti ordinario mitra, abejotina. Tam tikrą vaidmenį čia bus atlikusi vyskupijos administratoriaus sveikatos būklė – į aštuntą dešimtį įžengęs A. B. Klungevičius buvo silpnos sveikatos. Turint omenyje, kad Rusijos imperija nuolat sulaukdavo Apaštalo Sosto priekaištų dėl imperijos vyskupijose neužimtų vyskupų ordinarų sostų, labai galimas dalykas, kad šiuo konkrečiu atveju klostėsi imperijos valdžiai palanki situacija, kai į kompromisą galima buvo eiti pernelyg nerizikuojant – tikimybė, kad dažnai sirguliavęs A. B. Klungevičius galės būti veiklus vyskupijos ganytojas, buvo menka. Popiežius Grigalius XVI prekonizavo A. B. Klungevičių į Vilniaus vyskopus ordinarus 1840 m. gruodžio 14 d. išleista bule⁹⁵. Vilnių popiežiaus bulė pasiekė 1841 m. pavasarį. Tų pačių metų birželio mėnesį vykusiame katedros kapitulos posėdyje prelatai J. Civinskis ir V. Mikuckis pristatė drauge su A. B. Klungevičiumi sudarytą jo įvesdinimo į Vilniaus vyskupo sostą programą. Kapitulos statutais numatytas vyskupo ordinaro priesaikos apeigas A. B. Klungevičius, teisindamasis silpna sveikata, išimties tvarka atliko ne katedros kapitulos konfratūrų akivaizdoje, bet namuose, dalyvaujant Žemaičių vyskupijos administratoriui Simonui Mykolui Giedraičiui⁹⁶. A. B. Klungevičiaus ingresas įvyko 1841 m. birželio 29 d., per Šv. Apaštalo Pauliaus ir Petro šventę. Į iškilmes, kurios prasidėjo Vilniaus pranciškonų bažnyčioje, susirinko visa Vilniaus dvasininkija, vyskupijos dekanai ir nemažai klebonų iš visos vyskupijos, dalyvavo imperijos valdžios pareigūnai, gausiai rinkosi miestiečiai. Būta, matyt, atvykusių ir iš atokesnių vyskupijos parapijų. Katedros kapitulos narių, katedros vikarų, abiejų seminarijų klierikų, diecezinių kunigų ir vienuolių iškilmingai sutiktas A. B. Klungevičius įžengė į vieną seniausių vienuolių pranciškonų nuopelnų ir kankinystės garsinamą Vilniaus miesto šventovių ir apsirengęs vyskupo drabužiais kreipėsi į susirinkusiuosius. Po trumpos prakalbos procesija, kurioje su vėliavomis ir kryžiais išsirikiavo miesto cechai, brolijos, vienuolijos, dvasininkija, togomis vilkintys katedros kapitulos nariai, pajudėjo katedros link. Buvo nešamos šv. Kazimiero ir šv. Stanislovo relikvijos, vyskupijos kancleris prelatas Juozapas Krukovskis ant specialios pagalvėlės nešė popiežiaus bulę. Prie Šv. Jonų bažnyčios vyskupą sveikino Akademijos studentai su rektoriumi, katedros kapitulos kanauninku Antanu Fijalkovskiu priešakyje. Pagrindinės iškilmės vyko katedroje, kur buvo perskaityta bulė, aukotos mišios, per kurias pamokslą sakė ir susirinkusiuosius laimino, suteikdamas 40 dienų atlaidus, ordinaru inauguruotas ilgametis vyskupijos administratorius⁹⁷. Pasak šių iškilmę aprašiusio *Kurjer Wileński* korespondento, buvo susirinkę keli tūkstančiai žmonių, tad katedroje tilpo vos ketvirtadalis. Turint omenyje, kad paskutinės vyskupijos ganytojo inauguracijos iškilmės

⁹⁵ Prieiga per internetą: www.catholic-hierarchy.org/bishop/bklag.html.

⁹⁶ Katedros kapitulos 1841 m. birželio mėn. 16 [?] d. posėdžio protokolas, *LMAVB*, f. 43–266, l. 29.

⁹⁷ Katedros kapitulos 1841 m. birželio mėn. 16 [?] d. posėdžio protokolas, ten pat; [Informacija z Wilna], *Pamiętnik Religijno-Moralny*, t. 1, Warszawa, 1841, s. 604–607; *Kuryer Wileński/Виленский Вѣстникъ*, Wilno/Вильна, 1841 07 04, nr. 52, s. 411–412.

vyko daugiau nei prieš keturis dešimtmečius, kai į Vilniaus vyskupo sostą 1798 m. buvo iškilmingai įvesdintas J. N. Kosakovskis, A. B. Klungevičiaus įžengimo į vyskupo sostą apeigos buvo neeilinis įvykis tiek vyskupijos, tiek Vilniaus miesto gyvenime. Tačiau praėjus vos pusmečiui nuo inauguracijos iškilmių, vyskupijos tikintieji vėl gausiai rinkosi į pranciškonų bažnyčią Vilniuje atsisveikinti su 1841 m. gruodžio 27 d. rytą į amžinybę iškeliavusiu ganytoju. Iš čia tomis pačiomis gatvėmis kaip ir per ingresso iškilmes palaikai gruodžio 30 d. buvo palydėti į katedrą. Po trejetą dienų trukusių pamaldų, taigi jau naujaisiais, 1842 m., palaidotas šalia savo pirmtakų katedros požemiuose⁹⁸. Tad A. B. Klungevičiaus kaip vyskupijos ordinaro veikla baigėsi praktiškai nespėjusi prasidėti. Imperijos valdžia čia buvo niekuo dėta, tačiau vyskupijos valdymas vėl atsidūrė administratoriaus rankose. Trakų sufraganas J. Civinskis iki mirties 1844 m. Vilniaus vyskupiją valdė administratoriaus teise, kas visiškai atitiko imperijos valdžios lūkesčius.

Išvados

A. B. Klungevičiaus bažnytinės karjeros, per ilgametės dvasinės tarnystės metus atvedusios jį į Vilniaus vyskupo sostą, eigai esminės įtakos turėjo Rusijos imperijos valdžios sprendimai: keturių vyskupijos katedros kanonijų atidavimas Vilniaus universitetui (1803 m.) bei galutinio sprendimo dėl nominacijos į katedros kapitulos narius teisės rezervavimas imperatoriui ir kilmės reikalavimo pretenduntui į katedros kapitulos narius panaikinimas (1817 m.). Nobilitacijos procedūros eliminavimas iš pretendentų į katedros kapitulą nominacijos procedūros suteikė galimybę į šią aukštosios vyskupijos dvasininkijos korporaciją patekti plebėjiškos kilmės asmenims. A. B. Klungevičius drauge su J. K. Chodaniū buvo pirmieji į Vilniaus katedros kapitulą 1819–1820 m. inkorporuoti dvasininkai, nepateikę savo bajorystę iki ketvirtos kartos patvirtinančių dokumentų. Apaštalu Sostui XIX a. trečiojo dešimtmečio pradžioje panaikinus kilmės reikalavimą, demokratėjimo procesas tarp katalikų Bažnyčios hierarchijos tapo legitimus kanonų teisės atžvilgiu. Tyrimas leidžia teigti, kad Vilniaus vyskupijos vyskupų ordinarų ir administratorių korpuso demokratėjimo proceso genezę tikslingiau būtų sieti ne su A. B. Klungevičiaus prekonizacija į vyskupijos ordinarus (1840 m.), bet su jo įvesdinimu į vyskupijos katedros kapitulos kanauninkus (1820 m.).

A. B. Klungevičiaus kelias į vyskupo sostą yra glaudžiai susijęs su jo naryste katedros kapituloje, tačiau metropolito K. K. Cieciovskio sprendimas (1828 m.) teikti jo kandidatūrą į vyskupijos administratorius konfratrams buvo netikėtus. Ko gero, šis sprendimas buvo iš anksto derintas su imperijos valdžia. Supažindinta su faktu katedros

⁹⁸Ten pat, 1842 01 09, nr. 3, p. 17.

kapitula neturėjo kitos išeities, kaip tik pritarti A. B. Klungevičiaus kandidatūrai. Juolab kad intelektualinis A. B. Klungevičiaus pasirengimas vyskupijos ganytojo tarnystei maksimaliai atitiko kanonų teisės keliamus reikalavimus, o kilmės klausimas buvo išspręstas antrojo–trečiojo dešimtmečių sandūroje.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad 1828 m. imperijos valdžios sprendimui, suderintam su Mogiliavo metropolijos hierarchais, skirti A. B. Klungevičių vyskupijos administratoriumi, o ne vyskupu ordinaru, įtakos turėjo aukščiausiu lygiu aprobuoti planai perkelti į Vilnių metropolito sostą. Dabartinėje tyrimo stadijoje neįmanu atsakyti, kokia tarnystė buvo numatyta A. B. Klungevičiui, jei būtų pavykę šiuos planus įgyvendinti, tačiau aki-vaizdu, kad jo kandidatūra kaip galimo pretendento į metropolitus nebuvo svarstoma.

Aukščiausios imperijos valdžios dalyvavimas nominuojant aukštuosius katalikų dvasininkus galėtų būti vertinamas kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais susiklosčiusios tradicijos, kai valstybės monarchai naudojosi iš Apaštalų Sosto gauto indulto teise pristatyti popiežiui kandidatus į katedros kapitulos nario vietą ar vyskupo sostą, taša, jeigu ne vienas esminis skirtumas – imperatorius reprezentavo ortodoksų Bažnyčią ir negalėjo pretenduoti į katalikų tikėjimą išpažįstantiems monarchams išduodamus indultus. Taigi pagal katalikų Bažnyčios kanonus Rusijos imperatoriaus nominacija buvo niekinė, tačiau Apaštalų Sostas, siekdamas išsaugoti ryšį su imperijos, kurioje ortodoksų Bažnyčia turėjo valstybinės religijos statusą, valdiniais tapusiais katalikais, neturėjo kitos išeities, kaip tik toleruoti Rusijos imperijos valdžios ambicijas. Imperijos valdžia savo ruožtu pripažino kanoninio įteisinimo svarbą. Tad kaip ir laikotarpiu iki padalijimų XIX a. į Bažnyčios hierarchus pretenduojančio dvasininko nominacijos procedūrą užbaigdavo popiežiaus bulė (kandidatuojant į vyskopus) arba katedros kapitulos verdiktas (kandidatuojant į katedros kapitulos narius). Akcentuotina, kad A. B. Klungevičiaus paskyrimai į Vilniaus vyskupijos ganytojus buvo įteisinti pagal katalikų Bažnyčios kanonus: 1) popiežiaus 1830 m. bulė, kuria nominuojamas į vyskupijos administratorius ir skiriamas jos sufraganu, suteikus titulinio Chrizopolio vyskupo titulą, 2) popiežiaus 1840 m. bulė, kuria prekonizuotas vyskupijos ordinaru. A. B. Klungevičiaus narystė katedros kapituloje taip pat buvo įteisinta kanoniškai, vadovaujantis katedros kapitulos statutais (eliminavus reikalavimą pateikti dokumentus apie kilmingus protėvius iki ketvirtos kartos).

Išskirtinis A. B. Klungevičiaus dvasinės tarnystės bruožas – pareigybių dubliavimas. Nominuotas į vyskupijos administratorius ir Vilniaus sufraganus šias pareigas ėjo iki nominacijos ir po popiežiaus prekonizacijos (1840 m.) į vyskopus ordinarus. Katedros kapitulos kanauninko tarnystės taip pat neatsisakė. Būdingas A. B. Klungevičiaus kaip Vilniaus vyskupo karjeros raidos bruožas – jo kaip popiežiaus prekonizuoto vyskupijos administratoriaus gana ilgas laikotarpis (1830–1840) lyginant su vienerius metus tetrukusiu vyskupijos ordinaro valdymu (1840–1841) yra Rusijos imperijos vykdytos konfesinės politikos padarinys. Akivaizdu, kad imperijos valdžia nebuvo suinteresuota skirti vyskopus ordinarus.

Literatūra

BARAŃSKA, Anna. Rzymskokatolicka metropolia mohylewska (1798–1917). Struktury i episkopat. In: *Przegląd Wschodni*, t. XIV, z. 1(53), 2016, s. 47–96.

BARAŃSKA, Anna. *Między Warszawą Petersburgiem i Rzymem. Kościół a państwo w dobie Królestwa Polskiego*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 2008.

BEAUVOIS, Daniel. *Wilno – polska stolica kulturalna zaboru rosyjskiego 1803–1832*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010.

BIELIŃSKI, Józef. *Uniwersytet Wileński (1579–1831)*, t. 3. Kraków: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1899–1900.

BIENIARZÓWNA, Janina. Kłagiewicz Andrzej Benedykt. In: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XIII. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1967, s. 40–42.

BIRŽIŠKA, Vaclavas. Andrius Benediktas Klungis (Klongeivičius). In: *Aleksandrynas*, t. 2, 2-asis (fotografuotas) leidimas. Vilnius: Lietuvos kultūros fondas, 1990, p. 296–301.

BOUDOU, Adrian. *Stolica Święta a Rosja. Stosunki dyplomatyczne między niemi w XIX stuleciu*, t. 1. Przekład z francuskiego Zofji Skowrońskiej. Kraków: Nakładem Wydawnictwa Księży Jezuitów, 1928.

DOBSZEWICZ, Tomasz. *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*. Kraków: w drukarni „Czasu“ Fr. Kluczyńskiego i Sp. [ółki], 1883.

JANULAITIS, Augustinas. *Kunigai ir 1831 m. revoliucija Lietuvoje. Istorijos tyrinėjimai*. Kaunas: Išleido A. Janulaitis, 1923.

JOGĖLA, Vytautas. *Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija 1833–1842 metais: organizacija ir veikla*. Vilnius: Eugrimas, 1997.

JURKOWSKI, Roman. Edward Ropp jako biskup wileński (w 50 rocznicę śmierci). In: *Studia Teologiczne*, 1990, t. 8, s. 203–280.

KULAKOWSKI, Kazimierz. Z dziejów kapituły katedralnej wileńskiej. In: *Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku*, r. 13(15), nr. 2, 1987, s. 11–58.

KOZYRSKA, Antonina. „Czy masz ty serce Polaka?“ Polacy w życiu metropolity Edwarda Roppa. In: *Studia Polonijne*, t. 29, 2008, s. 195–209.

KOZYRSKA, Antonina. *Arcybiskup Edward Ropp. Życie i działalność (1851–1939)*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2004.

KRAHEL, Tadeusz. Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej. In: *Studia Teologiczne*, t. 5–6. Białystok–Drohiczyn–Łomża, 1987–1988, s. 7–72.

KRASIŃSKI, Adam Stanisław. *Prawo kanoniczne krótko zebrane*. Wilno: drukiem Józefa Zawadzkiego, 1861.

Krikščionybės Lietuvoje istorija. Sudarytojas Vytautas Ališauskas. Vilnius: Aidai, 2006.

KUMOR, Bolesław. *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1722–1918)*. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne, 1980.

KURCZEWSKI, Jan. *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych*. Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1912.

Lietuvos istorija, t. 8, d. 1: BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara; MEDIŠAUSKIENĖ, Zita; Rimantas MIKNYS. *Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2011.

LISZEWSKI, Stanisław. Zniesienie wymogu pochodzenia szlacheckiego przy otrzymaniu dostojęństw i godności duchownych. In: *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*, r. 1, 1929, s. 107–124.

MERKYS, Vytautas. Vilniaus vyskupijos valdytojai – Rusijos politikos įkaitai (1798–1918). In: *LKMA metraštis*, t. 27. Vilnius: Katalikų akademija, 2005.

MERKYS, Vytautas. *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.* Vilnius: Versus aureus, 2006.

MORAVSKIS, Stanislovas. *Keleri mano jaunystės metai Vilniuje. Atsiskyrėlio atsiminimai (1818–1825)*. Iš lenkų kalbos vertė R. Griškaitė. Vilnius: Mintis, 1994.

NITECKI, Piotr. *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999: słownik biograficzny*, wyd. drugie poprawione i uzupełnione. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 2000, k. 205–206.

PETKUS, Viktoras. *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius: Petro ofsetas, p. 575–592.

POPLAWSKI, Jarosław. Kłagiewicz Andrzej Benedykt. In: *Encyklopedia katolicka*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, t. IX, 2002, k. 185.

PRAŠMANTAITĖ, Aldona. Dėl 1832 m. katekizmo apie pagarbą carui lenkų kalba autorystės ir jo vertėjo į lietuvių kalbą. *Lituanistica*, 2001, Nr. 1, p. 27–35.

Raporty generalnych wizytorów szkół Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim 1782–1792. Oprac. Kalina Bartnicka i Irena Szybiak. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974.

SKARBEEK, Jan. Diecezja płocka w latach 1795–1831. In: *Studia Płockie*, t. 3, 1975, s. 247–287.

STALIŪNAS, Darius. Vilniaus vyskupo E. Ropo veiklos pėdsakais (1903–1907). In: *Lietuvių Atgimimo studijos*, t. 7, 1994. Vilnius: Katalikų pasaulis, p. 142–219.

STALIŪNAS, Darius. „Truputį lenkas, truputį vokiečiai, truputį lietuviai, o visų pirma katalikas...“. In: *Lietuvių Atgimimo studijos*, t. 8, 1996. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 291–299.

STOPNIAK, Franciszek. Kłagiewicz Andrzej Benedykt. In: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2 hł. Pod red. ks. H. E. Wyczawskiego. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1982, s. 291–292.

ŠENAVIČIENĖ, Ieva. *Žemaičių lituanistai Vilniaus Vyriausiojoje seminarijoje. Motiejus Valančius*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centras, 1998.

TRUSKA, Liudas. *Bažnytinė žemėvalda Lietuvoje feodalizmo epochoje (XVIII a. 2-oje pusėje – XIX a. 1-oje pusėje)*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba, 1988.

WASILEWSKI, Jan. *Arcybiskupi i administratorowie archidiecezji mokyłewskiej*. Pińsk: Druk[arnia] Diecezjalna w Pińsku, 1930.

WOROTYŃSKI, Wiktor. *Seminarjum Główne w Wilnie. Powstanie i pierwszy okres dziejów (1803–1816)*. Wilno: Skład Główny w Księgarni św. Wojciecha, 1935.

WOROTYŃSKI, Wiktor. *Seminarjum Główne w Wilnie. Drugi okres dziejów i zniesienie (1816–1833)*. Wilno: Skład Główny w Księgarni św. Wojciecha, 1938.

ŻYWCZYŃSKI, Mieczysław. Geneza i następstwa encykliki „Cum Primum“ z dn. 9 VI 1832 r. In: *Rozprawy Historyczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, t. 15, z. 1, 1935.

X.K.L. Kłagiewicz Jędrzej Benedykt. In: *Encyklopedia kościelna wydana przez X. Michała Nowodworskiego*, t. 10. Warszawa: w drukarni Czerweńskiego i Społki, 1877, s. 478–479.

**TOWARDS THE SEAT OF THE SHEPHERD OF THE DIOCESE OF VILNIUS:
STAGES OF BISHOP ANDRIUS BENEDIKTAS KLONGEVIČIUS'
ECCLESIASTICAL CAREER**

Summary

ALDONA P R A Š M A N T A I T Ė

Two provisory stages – certain steps of the hierarchical ladder – leading towards the seat of the Bishop Ordinary of the diocese of Vilnius could be distinguished in the evolution of A. B. Klungevičius' (Andrzej Benedykt Kłagiewicz) ecclesiastical career. The first stage could cover the period of his membership at Vilnius Cathedral Chapter where in 1819, on the Emperor's will, A. B. Klungevičius was appointed to an opening of a canon's position allocated to Vilnius University. The second stage includes the management of the diocese by the right of the administrator and service as the suffragan bishop in the period from 1828 to 1839 which concluded with his appointment by the Emperor to the position of the Bishop Ordinary (1839) which was canonically validated in 1840. Due to the peculiarity of that time, A. B. Klungevičius was appointed to all positions, including the administrator of the diocese, the suffragan bishop and Bishop Ordinary, following the Emperor's orders and preconisation of by the Pope.

The canon's position of Vilnius Cathedral Chapter, reserved by the authorities of the Russian Empire for the professoriate of Vilnius University, served for A. B. Klungevičius as the first step towards the seat of the Bishop Ordinary of the diocese of Vilnius. A. B. Klungevičius was among the first members (together with J. K. Chodani) who in 1820 were admitted to the corporation of the true members of the Cathedral Chamber without producing documents on their background up to the fourth generation, as foreseen in the statutes of the Chamber. As in the early 1820s the Apostolic See repealed the origin-related requirement, the process of democratization within the hierarchy of the Catholic Church became legitimate with regard to the canon law. Elimination of the nobilitation procedure from the policy of candidate nomination to Vilnius Cathedral Chapter offered the possibility for those of the plebeian origin to enter the corporation of the high episcopate. Hence the historiographic proposition suggesting that the genesis of the democratization process within the corps of bishops ordinary and administrators of the diocese of Vilnius should be associated with the preconisation of A. B. Klungevičius to the Bishop Ordinary (1840) is questionable. Manifestations of the democratization process in the Cathedral Chamber of Vilnius diocese became observable in the late 1810s–early 1820s.

The genesis of the decision to transfer the administration of Vilnius diocese into the hands of A. B. Klungevičius originated in the environment of the residence of the Metropolitan of Mogilev K. K. Cieciovskis (K. K. Cieciszowski). It can be assumed that precedent consent of the imperial authorities was received. There are no grounds to believe that A. B. Klungevičius' nomination was pre-agreed with the Cathedral Chapter. The latter was informed by the nominee himself and later by means of the Metropolitan's letter of relevant content. The ability to simultaneously occupy several offices can be regarded as an exceptional feature of A. B. Klungevičius' spiritual service. Being nominated to the positions of the diocese administrator and the suffragan bishop, he held these offices up to the nomination to the Bishop Ordinary position and the Pope's preconisation that followed (1840). Nor did he resign from serving as the canon of the Cathedral Chapter.

A peculiar feature of A. B. Klungevičius' career as the Bishop of Vilnius, namely a rather lengthy period of service as the administrator of the diocese preconized by the Pope (1830–1840), as compared to the service as the Bishop Ordinary which only lasted a year (1840–1841), was the result of the confessional policy followed by the Russian Empire. A. B. Klungevičius' ingress took place more than three decades after the death of J. N. Kosakovskis (J. N. Kossakowski) who administered the diocese by the right of the Bishop Ordinary (1798–1808). It is obvious that the administration of the Empire had little interest in nominating bishops ordinary.

Gauta 2016 m. liepos mėn.
Priimta 2016 m. rugpjūčio mėn.

Aldona Pr a š m a n t a i t ė – humanitarinių mokslų habilituota daktarė, Lietuvos istorijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja. Pagrindinės mokslinių interesų sritys – krikščionybės, kultūros ir švietimo istorija naujaisiais laikais.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius, LT–01108

El. paštas: aldona.prasmantaitė@istorija.lt